

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Varhaiskasvatus

2018

Teija Lento

”ME JÄÄTIIN KIRJAAN, VIRKKOIMY

– ääneen lukemisen pedagogiset mahdollisuudet
varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä

Teija Lento

”ME JÄÄTIIN KIRJAAN, VIRKKOI MYY”

- ääneen lukemisen pedagogiset mahdollisuudet varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tutkimuksellisessa osuudessa perehdytään lastenkirjallisuuden, sanataiteen ja ääneen lukemisen merkitykseen lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukena ja mahdollistajana. Hyvän lukutaidon merkitys on suuri sekä yksilön että yhteiskunnan hyvinvoinnille ja tasa-arvon toteutumiselle. Lukemaan innostavalla kasvuympäristöllä on tutkittu olevan suurempi vaikutus lapsen tulevaan menestykseen kuin esimerkiksi vanhempien sosioekonomisella taustalla. Vahva ja monipuolinen lukutaito on paras mahdollinen rokote syrjäytymistä vastaan.

Suomi on perinteisesti ollut lukutaidon kärkimaita, mutta viime aikaisten oppimistutkimusten valossa on kehitys ollut heikompaa. Erityisesti sitoutuminen lukemiseen ja lukumotivaatio on tutkimusmaiden heikoimpia. Kilpailussa ihmisten ajankäytöstä lukeminen pärjää huonosti.

Perusta vahvalle lukutaidolle ja lukuinnolle luodaan lapsen varhaiskasvatuksen vuosina. Kirjallisuuskasvatus ja lastenkirjallisuuden ääneen lukeminen ei varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä kiinnity ainoastaan kielellisen kehityksen oppimisalueeseen vaan monipuolisesti koko varhaiskasvatuksen viitekehykseen. Lastenkirjallisuus ja lapselle ääneen lukeminen ovat kuitenkin rakenteeltaan hyvin aikuisjohtoista toimintaa, jolloin lapsen ääni ja osallisuus sekä mahdollisuus kokemukselliseen oppimiseen tarvitsevat ääntä itsestään.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää varhaiskasvatuksen pedagogisia toimintatapoja lastenkirjallisuuden monipuoliseksi hyödyntämiseksi lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukena. Tavoitteena oli luoda konkreettinen ja vahvasti käytännön varhaiskasvatustyöhön kiinnittyvä työväline helpottamaan varhaiskasvattajan kirjallisuuskasvatusta ja ääneen lukemisen pedagogista hyödyntämistä. Opinnäytetyön toiminnallisena tuloksena syntyi blogi, jossa tarjotaan materiaalia ja ideoita helpottamaan kirjojen ja kirjallisuuden varhaiskasvatuksen viitekehyksessä tavoilla, joilla voidaan vahvistaa lapsen ääntä ja osallisuutta. Samalla tuodaan esille taidekasvatuksen merkitystä kokemuksellisen oppimisen mahdollistajana.

Sosionomin kompetenssialueista on kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä yhteisöllinen vaikuttamistyö ollut keskeistä oppimisaluetta. Työllä on tavoiteltu omaa työtä laajempaa vaikuttavuutta. Opinnäytetyön tuloksena voidaankin pitää varhaiskasvatuksen kehittämistyön yhdistyminen osaksi omaa ammatillista kasvua.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, lastenkulttuuri, kirjallisuuskasvatus, taidekasvatus, lukuinto, lastenkirjallisuus, lukutaito, kielenkehityksen tukeminen, ääneen lukeminen,

Teija Lento

“ME JÄÄTIIN KIRJAAN, VIRKKOI MYY”

-Pedagogical opportunities of reading aloud in the educational environment of early childhood education -

The purpose of this practice-based thesis is to get acquainted with the meaning of children's literature, verbal art and reading aloud to support and enable the holistic welfare and development of a child. Good reading literacy has a great impact to both welfare of an individual as well as equality of society. Supporting home environment for reading has a greater impact on child's learning than the socioeconomic status of parents. Good reading skills protect against poor social status. Finland has traditionally been amongst top countries in literacy but according to latest research results the trend has turned downward. Reading engagement and motivation for reading are particularly weak. Reading as a hobby is not doing well in competition of spare time.

The base for strong literacy and enthusiasm for reading are created during the years of early childhood education. Literacy education and reading children's literature aloud are not just part of the linguistic development in the early childhood educational environment, but are diversely part of the all-round framework of pedagogy. Children's literature and reading aloud are often actions lead by adults. Due to this the child's voice, participation and chance for experimental learning need voice of their self.

The purpose of this thesis was to improve the practices used in early childhood education to diversely utilize children's literature in order to support child's overall growth and development. The goal was to create concrete tool to be used by pedagogues in their every-day practical work. As a result I established a blog as a platform for all kinds of material and ideas to ease pedagogues work. Books need to be used the way that children's own voice, experience and involvement is been made visible. In the blog posts arts education is being connected to texts as a tool when pursuing learning through experience.

It is fundamental that Bachelor of social services requires competence to examine and to develop oneself and one's field. With this thesis the target is in bigger impact than just one's own professional actions. As well as the blog a result of this thesis can be considered growth of capability to develop early childhood education together with one's own professional growth.

KEYWORDS:

Early childhood education, supporting language acquisition, shared reading, reading engagement, literacy skills, reading aloud, art education.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TEHTÄVÄ	8
2.1 Kehittämistehtävä	9
3 LUKUTAITO; NYKYISYYS, UHAT JA MAHDOLLISUUDET	11
3.1 Lukutaito muutoksessa	11
3.2 Onko oppimisen ilo hukassa - lukutaidon kehitys Suomessa	12
3.3 Huoli vuorovaikutuksen vähenemisestä	14
3.4 Kansallinen lukutaitotyö	15
4 LUKEMALLA PAREMPI MAAILMA	17
4.1 Vahvan lukutaidon hyödyt yksilölle ja yhteiskunnalle	17
4.2 Faktoja lukemisen vaikutuksesta	18
4.3 Mielikuvitus ja sanavarasto	19
4.4 Lukemisen merkitys terveydelle sekä tunne-elämän kehittymiselle.	20
4.5 Terapeuttinen lukeminen ja vertaistukikirjat	20
5 LASTENKULTTUURI JA -KIRJALLISUUS	22
5.1 Kulttuurinen osallistuminen on lapsen perusoikeus	22
5.2 Lastenkirjallisuus lastenkulttuurissa	22
5.3 Lastenkirjallisuuden tulevaisuus on kiinni siitä, että aikuiset nostavat esille uutta kirjallisuutta.	24
5.4 Ääntä kirjasta	25
6 VARHAISKASVATUS	26
6.1 Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö ja asiakirjat	26
6.2 Vasuista vauhtia varhaiskasvatukseen	26
7 VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN VIITEKEHYS	28
7.1 Lapsen osallisuus	29
7.2 Oppimiskäsitys	30
7.3 Taidekasvatus kokemuksellisen oppimisen mahdollistajana	31

8 KIELELLISEN KEHITYKSEN OPPIMISALUE VARHAISKASVATUKSESSA	33
8.1 Sukeutuva lukutaito	33
8.2 Kielen rikas maailma varhaiskasvatusuunnitelman oppimisen alueena	34
8.2.1 Kielen ymmärtämisen taidot	35
8.2.2 Vuorovaikutustaidot	35
8.2.3 Puheen tuottamisen taidot	36
8.2.4 Kielellinen muisti ja sanavarasto	36
8.2.5 Kielitietoisuus oppimisen alueena ja toimintaympäristönä	36
8.2.6 Kielen käyttötaidot	37
9 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS / PROSESSIN KULKU	38
9.1 Kirjan loppu on vain uusi alku – suunnitelmasta toteutukseen	38
9.2 Vaan kuinkas sitten kävikään	39
9.3 Kohderyhmä ja toteutus muutoksessa	40
10 LASTENKIRJABLOGI LUKUKOPPA.FI	41
10.1 Blogitekniikkaa	41
10.2 Lukukoppa.blogspot.fi	42
10.3 Blogin sisältö	43
10.4 Lukijoita Lukukopalle	44
11 POHDINTAA	47
11.1 Prosessin arviointi ja oman oppimisen prosessi.	47
LÄHTEET	50

LIITTEET

Liite 1. Kaupunkileikki – lastenrunoja blogipostaus 17.3.2018.

KUVAT

Kuva 1 Lukemisen monimuotoinen vaikutus oppivalle ja hyvinvoivalle lapselle	29
Kuva 2 Lukukoppa -blogin ulkoasu	45
Kuva 3 Lukukoppa-blogi	46

1 JOHDANTO

Me jäätiin kirjaan, virkkoi Myy.

Niin käy, kun liiaks kehittyi!

(Tove Jansson. Kuinkas sitten kävikään.)

Tässä opinnäytetyössä tuodaan esille lastenkirjallisuuden, sanataiteen ja ääneen lukemisen merkitystä lapsen kokonaisvaltaiselle kasvulle ja kehitykselle. Työn tavoitteena on tuoda esille ääneen lukemisen merkitystä nimenomaan pedagogisesti perusteltuna ja tavoitteellisena toimintana ja lapsen kasvun, osallisuuden ja oppimisen mahdollistajana ja keinona. Tähän tarvitaan tietoa lukemisesta ja lukutaidon rakentumisesta, kiehtovaa lukemista, laadukasta pedagogiikkaa sekä tukea ja roolimalleja lukemiseen. Työssä pyritään myös herättämään ajatuksia siitä, miten monimuotoisesti ja rikkaasti kirjat ja sanataide voivat elää lasten arjessa.

Aiheena ääneen lukemisen merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kasvulle, oppimiselle ja hyvinvoinnille on tämän opinnäytetyöprosessin aikana entisestään ajankohtaistunut uusien tutkimustulosten myötä. Kansainvälisen PIRLS2016 lasten lukutaitotutkimuksen mukaan lukemisesta pitäminen ja sen harrastaminen on aikuisväestön keskuudessa vähentynyt merkittävästi. Kehityssuunta huolestuttaa tutkijoita, sillä vanhempien asenne lukemista kohtaan korreloi voimakkaasti lapsen lukuharrastuksen kanssa (Leino ym. 2017, 37). Samalla ääneen lukeminen lapselle on perheissä vähenemässä ja jäämässä yhä enemmän uusien ajanviettotapojen syrjäyttämäksi. Pitkäaikaista tutkimustietoa erilaisten älylaitteiden myötä tapahtuneen ruutuajan lisääntymisen vaikutuksista lapsen kehitykseen ei vielä juurikaan voi olla. Kuitenkin jo nyt on saatu ensimmäisiä tutkimustuloksia siitä, että mitä enemmän puhumaan opetteleva lapsi viettää aikaa älylaitteiden parissa, sitä hitaammin hän oppii puhumaan (AAP News). Vuorovaikutukseen perustuva tarinointi, mitä ääneen lukeminen mitä suurimmassa määrin on, tarvitsee siis ääntä itsestään.

Samanaikaisesti kun digitalisoitumisen aiheuttama huoli kielenkehityksestä kasvaa, myös lukutaidon merkitys ja sille asetetut odotukset ja vaatimukset kasvavat. Moderni yhteiskunta edellyttää kansalaisiltaan arvoista, asenteista, tiedoista, taidoista ja tahdosta koostuvaa monilukutaitoa. Koska vahvan lukutaidon vaikutukset yksilön elämään ja

mahdollisuuksiin ovat entistä moninaisemmat, on opinnäytetyön aluksi syytä tarkastella lukutaidon nykytilannetta ja kehityssuuntia.

Tämän jälkeen luodaan työlle teoreettinen kehys, jossa tarkastellaan ääneen lukemisen ja kirjallisuuskasvatuksen merkitystä lapsen kokonaisvaltaiselle oppimiselle ja hyvinvoinnille. Viitekehyksen muodostaa varhaiskasvatuksen toimintaympäristö ja varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta kokonaisvaltaisesti. Lastenkirjallisuus lukuinnon sytyttäjänä sekä kirjallisuuden käyttö taidepedagogiikan välineenä kytkeytyvät läheisesti lastenkulttuuriin, joten myös niitä on syytä tarkastella hieman tarkemmin.

Opinnäytetyö on toteutukseltaan toiminnallinen. Produktiivinen osuus muodostuu blogin perustamisesta ja sinne koostetusta kirjavinkkimateriaalista. Blogissa esitellään lasten itselleen merkitykselliseksi kokemia kirjoja varhaiskasvatuksen pedagogiseen ympäristöön peilattuna. Sen tarkoitus on olla varhaiskasvattajille kirjallisuuden ja ääneen lukemisen pedagogisen käytön tuki ja materiaalipankki. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda kasvattajille näkyväksi niitä oppimisen mahdollisuuksia, joita lapselle aukeaa, kun hänelle luetaan monipuolisesti laadukasta lastenkirjallisuutta ja sitä kautta tuetaan hänen lukuintoaan matkallaan kohti omaa lukemaan oppimista ja moniulotteista lukutaitoa.

Sivustolla julkaistavien kirjavinkkausten ja -arvostelujen yhteydessä esitellään erilaisia sana- ja kuvataiteen menetelmiä, joilla lukukokemusta voidaan laajentaa ja sitoa eri oppimisen osa-alueisiin. Taidepedagogiikan eri keinoin tuodaan esille, miten lapset kirjoja kokevat ja minkälaisia maailmoja ne lapselle avaavat. Blogin perustaminen liittyy kiinteästi tähän opinnäytetyöprosessiin, mutta se tulee jäämään aktiiviseksi sivustoksi vielä opinnäytetyön valmistuttuakin. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus koostuu prosessikuvauksesta sekä blogiin tuotetun materiaalin esittelystä.

Lopuksi arvioidaan projektin onnistumista ja omaa henkilökohtaista kasvua ja oppimisprosessia sekä palautetta. Työ kiinnittyy vahvasti työelämän ammatillisiin käytäntöihin. Toteutukseltaan henkilökohtaisena ammatillisena kehitysprojektina tämä opinnäytetyö luo tekijälleen siltaa opiskelujen ja työelämään siirtymisen välille.

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TEHTÄVÄ

Lastenkirjallisuus on käytännössä kokonaisuudessaan aikuisten tuottamaa. Siten lastenkirjallisuus on lastenkulttuurin eri muodoista ehkä eniten aikuislähtöistä. Aikuinen on sekä tietoisesti että tiedostamattaan porttina ja suodattimena tekstin ja lapsen välissä. Varhaiskasvatusikäisen lapsen kohdalla aikuinen usein tekee kulutuspäätökset (eli käytännössä kirjavallinnat) lapsen puolesta. Ehkä tästä syystä lapsi nähdään herkästi ääneen lukemisen objektina, ei niinkään aktiivisena toimijana. Koska lapset harvoin päättävät mitä ja miten heille luetaan, on tarve pohtia, että millä keinoin voimme vahvistaa lapsen toimijuutta ja osallisuuden toteutumista.

Oman työkokemukseni mukaan kirjoja käytetään varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä aivan liian usein ns. äänipatjana tai täyteenä. Esimerkiksi päivälevolla ääneen lukemista käytetään valitettavan usein pelkästään nukuttamistarkoitukseen. Tällöin valittua kirjaa luetaan siis mahdollisimman monotonisesti ja tylsästi. Luettavaksi voidaan valita mikä tahansa käsiin osuva kirja ja sitä luetaan mistä kohtaa tahansa. Samaa kirjaa tai satukokoelmaa luetaan uudelleen ja uudelleen. Ääneen lukemisen tulisi olla varhaiskasvatuksen vaihtelevissa tilanteissa kuitenkin enemmän kuin vain lähin käteen osunut kirja, jolla pyritään nukuttamaan, rauhoittamaan tai täyttämään käsillä oleva `toimeton eli suunnittelematon` hetki tai siirtymätilanne.

Hyvän lukutaidon ja siitä seurauksena olevan lukuharrastuksen on todistettu olevan monin eri tavoin hyödyksi elämässä. Monipuolisella lukuharrastuksella on myös itseisarvoa iloa, lohtua, elämyksiä ja oivalluksia elämään tuottavana toimintana. Asenne lukemista ja kirjallisuutta kohtaan muovautuu jo pitkälti ennen teknisen lukutaidon oppimista, siis juuri varhaiskasvatuksen vuosina. Lukutaito ei ole yhtä kuin lukemaan opettelu, vaan se rakentuu vaiheittain kielellisen kehityksen matkassa (Karvonen 2005,13). Miten siis hyödyntää lastenkirjallisuutta kaiken tämän hyvän aikaansaamiseksi? Nykyinen vallalla oleva toimintakulttuuri ei tue kirjan mahdollisuutta innostaa lasta (kuuntelemisen kautta) lukijaksi ja kokijaksi, eivätkä tällä tavoin käytettyinä sadut ja tarinat pääse koskaan karkaamaan nukkarista ulos ja osaksi lasten arkea, leikkejä, elämää ja kokemuksellista oppimista. Tällöin lastenkirjallisuus ei tule ansaitsemallaan tavalla pedagogisesti hyödynetyksi kasvun, kehityksen ja oppimisen tukena.

Perinteiset kirja-arvostelut tai kustantajien kirjaesittelyt tarjoavat runsaasti kirjavinkkejä ja lukulistoja, mutta niistä puuttuu usein konkreettinen lapsen kokemus kyseisestä kirjasta. Tarvitaan siis paikka, josta voi poimia kirjavinkkejä uusista tuoreista (tai tuntemattomammista vanhoista) lastenkirjoista erityisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristön tarpeisiin. Kirjavinkkauksen tavoitteena on innostaa ja houkutella kasvattajia lukemaan lapselle, kurkistamaan yhdessä kirjaan, edistämään lapsen lukuharrastusta ja aktivoimaan monipuolista kirjojen käyttöä. Tärkeää on vinkata sellaisista kirjoista joista nauttivat niin aikuinen lukijana kuin lapsi kuulijana.

Tarvitaan myös ajatuksia ja kokemuksia tavoista, joilla kirjaa voidaan tavoitteellisesti hyödyntää eri oppimisen osa-alueiden tukemiseen. Tarvitaan kirjavinkkauksen perinteisen sanallisen sisältöarvostelun näkökulman laajentamista taidekasvatuksen menetelmillä. Tarvitaan siis kirjavinkkausta myös taiteen keinoin. Tästä syystä päädyin toiminnallisena osana perustamaan lastenkirjablogin, jonka pyrkimyksenä on innostaa ja helpottaa lastenkirjojen pedagogista hyödyntämistä varhaiskasvatuksessa.

Luku- ja kirjainnostuksen tartuttaminen varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä valikoitui opinnäytetyöni aiheeksi oman henkilökohtaisen kiinnostuksen myötä. Tuomalla lapsen lukukokemusta ja osallisuutta näkyväksi pyristellään eroon kovin aikuisjohtoisista käytännöistä.

2.1 Kehittämistehtävä

Opinnäytetyöni toteutustapa on toiminnallinen. Kehittämistyöllä tavoitellaan omaa ammatillista kehittymistä sekä oman alan ammattikulttuurin muutosta. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät ammatillinen teoretieto ja ammatilliset käytännöt, kun sisällölliset valinnat sidotaan teoreettiseen tietoon. Toiminnallinen opinnäytetyö on kaksiosainen, koostuen raportista sekä itse tuotoksesta. Prosessin yhteydessä syntyvän tuotoksen muodon ratkaisee sen käyttötarkoitus. Opinnäytetyön raportoinnin puolestaan on noudatettava tutkimusviestinnän vaatimuksia. Sen tavoitteena on osoittaa opiskelijan kyky yhdistää teoretietämys käytännön tekemiseen sekä reflektoida tätä työskentelyä kriittisesti. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 41-42, 65) Tässä työssä ei, yleisestä käytännöstä poiketen, ole toimeksiantajaa, vaan kehittämistyön tulokset ovat omaksi ammatilliseksi hyödyksi sekä ammatillisella kentällä avoimesti hyödynnettävissä. Pyrkimyksenä on luoda innovatiivisesti uusia toimintatapoja.

Työn ensisijaisena tehtävänä on vahvistaa lastenkirjallisuuden ja ääneen lukemisen pedagogista hyödyntämistä varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä ja varhaiskasvatuksen henkilöstön keskuudessa. Opinnäytetyö hakee vastausta kysymykseen, että miten varhaiskasvatuksen henkilöstölle voisi parhaiten tarjota apuvälineitä, materiaalia ja ideoita kirjojen ja kokonaisten tarinoiden hyödyntämiseksi varhaiskasvatuksen arjessa.

Yhtä lailla tärkeä kehittämissä tehtävä on vahvistaa lapsen kokemuksen kuulumista varhaiskasvatuksen kirjallisuuskasvatuksessa. Molempia näitä tavoitetta pääsen toteuttamaan esittelemällä omassa työssäni lasten kanssa koetuista kirjoista blogissa. Blogitekstien tarkoituksena on esitellä lastenkirjallisuuden mahdollisuuksia varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Opinnäytetyöllä tavoitellaan myös omaa ammatillista kehittymistä taidekasvatuksen monipuolisessa hyödyntämisessä ja lapsen osallisuuden tukemisessa taiteen keinoin.

.

3 LUKUTAITO; NYKYISYYS, UHAT JA MAHDOLLISUUDET

PIRLS 2011 kansainvälisen lasten lukutaitotutkimuksen mukaan lukutaito määritellään valmiudeksi ymmärtää ja käyttää niitä kirjoitetun tekstin muotoja, joita yhteiskunta edellyttää ja/tai yksilö arvostaa. Se on kirjoitettujen tekstien ymmärtämistä, mutta yhä enemmän myös niiden käyttöä ja arviointia lukemiseen sitoutuneen lukijan omien tavoitteiden saavuttamiseksi sekä tietojen ja valmiuksien kehittämiseksi ja yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollistamiseksi (Mullis & Martin 2015, 12).

Lukutaitoa arvioitaessa ei siis mitata pelkästään lukemisen tarkkuutta, määrää ja sujuvuutta vaan taidon monipuolista soveltamista arjen eri tilanteissa (Vettenranta ym. 2016, 15).

3.1 Lukutaito muutoksessa

Lukeminen on sosiaalista toimintaa, jossa lukija keskustelemalla ja jakamalla lukemiskokemustaan toisten kanssa rakentaa ymmärrystään tekstistä ja laajentaa omaa tulkintaansa. Lukutaito tai lukeminen on muutakin kuin prosessinkaltainen suoritus eli sanojen ja virkkeiden mekaanista tunnistamista. Funktionaalinen eli toiminnallinen lukutaito on edellytys yhteiskunnalliseen ymmärtämiseen ja yhteiskunnassa toimimiseen. Lukutaito ei ole enää kerran saavutettu ja tilanteesta toiseen samanlaisena pysyvä yksilön taito, vaan joukko tilannekohtaisesti määrittyviä käytänteitä. Siksi lukutaidon arvioinnin ei ole syytä kohdistua ainoastaan lukemisen sujuvuuteen ja tarkkuuteen, vaan taidon soveltamiseen arjen eri lukemistilanteissa. Lukemisen tarkoitus, erilaiset lukemiskäytännöt ja lukemiseen kohdistuvat asenteet tulee siis myös huomioida lukutaitoa määritettäessä. (Kupari ym. 2012, 7).

Erilaiset tavat, keinot ja tarkoitukset lukea ovat suuressa muutoksessa. Opetusministeriön asettama *Tietoyhteiskunnan lukutaidot* -työryhmä kuvaa loppuraportissaan Suomi (o)saa lukea (2000, 21) traditionaalisen ja lineaarisen luku- ja kirjoitustaidon laajenevan uusien lukutaitojen myötä laajaksi, epälineaarisuutta ja pirstaleisuutta korostavaksi moniulotteiseksi lukutaidoksi. Samalla kansallista identiteettiä ja kieltä vahvistava lukutaito

laajenee myös muita kulttuureja avaavaksi ja arvostavaksi monilukutaidoksi. Monilukutaidolla viitataan laaja-alaiseen tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaan kokonaisuuteen, joka mahdollistaa erilaisten viestien ymmärtämisen, tuottamisen ja hyödyntämisen. (Ahonen 2017, 56.)

Uusia lukutaidon osa-alueita ovat visuaalinen lukutaito, televisuaalinen lukutaito, tietokonelukutaito, interventiolukutaito, intertekstuaalinen lukutaito, teknologialukutaito, vieraiden kielten lukutaito, mediakielitaito ja verkkolukutaito. Puhutaan myös funktionaalisesta lukutaidosta, kuvanlukutaidosta, medialukutaidosta, kriittisestä lukemisesta sekä mediakompetenssista.

Luku- ja kirjoitustaito nähdään usein digitalisaatiokehityksen vastakkaisena asiana ja toinen toisensa poissulkevana. Näin ei kuitenkaan ole. Ilman perinteistä luku- ja kirjoitustaitoa ei voi olla mitään uusia lukutaidon muotoja vaan kaikki monilukutaidon osa-alueet voivat rakentua ainoastaan vankan, perinteisen peruslukutaidon varaan. Lukeminen – sekä konventionaalinen että uuslukutaitoa vaativa – on aina luova teko. (Tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmä 2000, 21-23.)

Toisaalta samanaikaisesti perinteinen luku- ja kirjoitustaito ei ole enää ehdoton tiedonsaannin edellytys, koska ei tarvitse osata lukea tai kirjoittaa päästäkseen käsiksi uusien medioiden tarjoamaan materiaaliin. 2000-luvun lasten suhde ympäröivään todellisuuteen on siis muuttunut rajusti aikaisempaan lasta suojelemaan mentaliteettiin verrattuna. Viattoman tietämättömyyden kausi lapsen elämässä lyhenee lyhenemistään. (Heikkilä-Halttunen 2010, 75.)

3.2 Onko oppimisen ilo hukassa - lukutaidon kehitys Suomessa

Hyvällä lukutaidolla on kansallisesti mitattuna suuri henkinen ja taloudellinen merkitys. Lukutaidon minimitaso määrittyykin niistä vaateista, joita yhteiskunta yksilölle asettaa. Suomalainen yhteiskunta rakentuu kansainvälisesti verrattuna korkealle osaamiselle, jolloin lukutaidollekin kohdistuu suurempia minimiodotuksia.

Vuonna 2000 olivat suomalaiset lukutaidossa maailman kärkeä (PISA2000). Sen jälkeen lukutaitopisteet ovat tasaisesti tutkimus tutkimukselta laskeneet. Muutos on ollut jyrkempi kuin missään muussa tutkimusmaassa. Vuoden 2012 PISA-tutkimuksessa Suomen sijoitus lukutaidossa oli kuudes. (Välijärvi ym 2015, 28.)

PISA2015 –tulosten mukaan Suomi kuuluu selkeästi niihin maihin, joissa lukutaidon tason kehitys on ollut kielteistä. Heikkojen lukijoiden määrä on lisääntynyt ja huippulukijoiden määrä on vähentynyt tai pysynyt samana. Noin 11 % suomalaisnuorista ei tällä hetkellä saavuta sellaista lukutaidon tasoa, että hän voisi aktiivisesti osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja jatkaa opintojaan ongelmitta. (Vettenranta ym. 2016, 27.) Vuoden 2000 PISA-tutkimuksissa vastaava luku oli 7 % (Linnakylä & Sulkunen 2002, 36).

Vaikka suomalaisten tiedolliset ja taidolliset oppimistulokset ovatkin kansainvälisesti verrattuna edelleen tutkimuksen kärkitasoa, läheskään yhtä hyvin ei ole onnistuttu oppilaiden asenteisiin ja oppimismotivaatioon liittyvissä tuloksissa. Vain neljännes suomalaislapsista ilmoittaa pitävänsä lukemisesta. Suomalaisten 10-vuotiaiden lukemismotivaatio onkin kaikkien tutkimusmaiden toiseksi heikoin ja sitoutuminen lukemisen opetukseen kaikista tutkimusmaista heikoin. Heikko lukumotivaatio ja sitoutuminen kertovat siitä, ettei Suomessa ole onnistuttu herättämään luku-iloa ja innostusta tekemällä lukemisesta ja siihen liittyvästä mahdollisuuksien maailmasta kiinnostavaa. (Kupari ym. 2012, 41-48.)

Yhteys lukutaidon ja lukemiseen asennoitumisen välillä näyttää olevan erityisen vahva ja kaksisuuntainen: Myönteisesti lukemiseen suhtautuvat lapset lukevat keskimäärin paremmin kuin ikätoverinsa, mutta yhtä lailla hyvän lukutaidon omaavat lapset myös suhtautuvat lukemiseen myönteisemmin kuin heikommin lukevat. Motivaatio kasvattaa osaamista. Osaamisen, onnistumisen ja hyödyllisyyden kokemukset vahvistavat puolestaan motivaatiota ja myönteistä asennetta lukemista kohtaan. (Morgan & Fuchs 2007, 165). On kansallisesti tärkeää saada trendi kääntymään siten, että heikkojen lukijoiden määrä pienenisi ja huippulukijoiden tai ainakin hyvien lukijoiden määrä lisääntyisi. Tämä tarkoittaa, että meidän pitää pystyä sitouttamaan nuoria lukemiseen ja harrastamaan lukemista.

Tuoreimmassa PIRLS2016 -lukututkimuksen tuloksista paljastuu eräs lukemisen prosessi, joka työryhmän raportin mukaan on jäänyt suomalaisessa opetuksessa liian vähälle huomiolle. Suomi sijoittuu nimittäin 50 tutkimusmaan joukossa heikoimmalle sijalle mitattaessa, että miten paljon opetuksessa kiinnitetään huomiota luetun tekstin tyyliin ja rakenteeseen sekä kirjoittajan näkökulman tai tarkoituksen määrittämiseen. Tulos on huolestuttava, koska nykyisessä informaatiotulvassa kyseessä on hyvin keskeinen taito. Informaation määrän kaiken aikaa kasvaessa lähdekriittisen ajattelun merkitys myös korostuu entistä enemmän. (Leino ym. 2017, 48)

Lukututkimusten tuloksista on löydettävissä myös merkkejä koulutuksellisen tasa-arvon vähittäisestä murenemisestä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet painottavat, että opetuksen avulla pyritään turvaamaan alueellista ja yksilöiden välistä tasa-arvoa sekä edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tyttöjen ja poikien väliset erot lukutaidossa ovat kuitenkin PISA2015-tulosten mukaan Suomessa tutkimusmaiden suurimpia. Peruskoulun läpäisevistä pojista peräti 16 prosentilla lukutaito jää alle välttävän tason ja siten riittämättömäksi jatko-opinnoissa menestymiseen tai riittäviin työelämävalmiuksiin (Vettenranta ym. 2016, 49-51). Heikko lukutaito on merkittävä riskitekijä syrjäytymiseen. Tyttöjen ja poikien suuret erot lukutaidossa mitattuna viestivät huolta koulutuksen eriarvoistumisesta. Toinen koulutustavoitteiden vastainen kehityssuunta on perheen sosio-ekonomisen aseman eli vanhempien koulutustason ja tulotason vaikutuksen kasvu oppilaan osaamiseen. Myös koulutuspolitiikan keskeinen tavoite alueellisesta tasa-arvosta säröilee (Vettenranta ym. 2016, 94-95).

3.3 Huoli vuorovaikutuksen vähenemisestä

Kotiympäristön merkitys lapsen lukutaidon kehitykselle ja lukemaan oppimiselle on kansainvälisen PIRLS-lukututkimuksen tulosten mukaan kiistaton. Tutkimuksen mukaan suomalaiset vanhemmat pitävät lukemisesta kansainvälisesti verrattuna paljon. Se jos mikä antaa hyvän lähtökohdan sille, että myös lapselle kehittyy myönteinen suhde lukemiseen. (Kupari ym. 2012, 86-88). Samanaikaisesti kuitenkin lukemisesta pitäminen on lukututkimusten mukaan selvässä laskussa (Leino ym. 2017, 55) Suomalaisilla lapsilla on myös kansainvälistä keskitasoa vähemmän varhaisia lukemiseen liittyviä kokemuksia vanhempiensa kanssa. Ainoastaan 25 % suomalaisvanhemmista lukee säännöllisesti lapselleen. Tietoisuutta kodin suuresta merkityksestä lapsen oppimisen tukemisessa tulisi Suomessa lisätä. (Kupari ym. 2012, 86-88).

Lastenkirjallisuuden tutkija Päivi Heikkilä-Halttunen sanoo suoraan, että vanhempien käsitys lapselle ääneen lukemisen merkityksestä on hapertunut. Lukeminen nähdään yhä enemmän yhtenä harrastuksena muiden joukossa, vaikka se pitäisi nähdä elämäntapana. Syrjäytymisuhan tiedostamisen tulisi näkyä tutkimushankkeina, jotka tähtäävät lukemisen edistämiseen. (Yle uutiset 14.10.2016)

Viime syksynä käytiin tiedotusvälineissä vilkasta keskustelua siitä, miten puheterapiassa käy yhä enemmän kolmivuotiaita, joiden puheenkehityksestä ollaan huolissaan. Puhete-

rapeutti Päivi Huusko sanoi Ylen haastattelussa, että someaika varastaa ihmisten väliseltä vuorovaikutukselta tietyn osan, jolloin kielen ja puheen oppimisen tilanteet jäävät lapsella vähemmälle kuin aikaisemmin (yle 6.10.2016). Ilman aikuisen apua ei lapsi kuitenkaan voi oppia puhetta. Lukiessaan lapselle aikuinen on `pakostakin` läsnä ja lasta varten.

3.4 Kansallinen lukutaitotyö

PISA ja PIRLS -tulosten myötä on Suomessa viime vuosina alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota lukutaito- ja lukuintotyöhön. Tuoreimpana toimenpiteenä on opetusministeriö asettanut kansallisen lukutaitofoorumin vastaamaan lukutaidon ja lukuinnon heikkenemisen ja lukuharrastuksen polarisoitumisen muodostamaan haasteeseen. Sen tehtävänä on laatia ehdotus siitä, miten lasten ja nuorten lukutaidossa ja lukemisharrastuksessa havaittu huono kehitys pyritään korjaamaan ja miten varmistetaan, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on jatkuvan oppimisen ja aktiivisen elämän kannalta riittävä lukutaito. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 31.10.2017).

Varhaiskasvatuksessa lukutaitotyön tärkeyttä pyritään tuomaan esille Lue lapselle -hankkeen avulla. Lukukeskuksen hallinnoimassa hankkeessa kunnat, neuvolat ja kirjastot ovat ryhtyneet yhteistyöhön suomalaisten lukutaidon edistämiseksi pyrkimällä luomaan lukuharrastukselle ja -taidolle pohjaa jo varhaiskasvatuksen vuosina. Lue lapselle -hankkeen tavoitteena on vakiinnuttaa lukemaan innostaminen ja siihen liittyvän faktatiedon jakaminen vakiintuneeksi osaksi varhaiskasvatusikäisten neuvolatarkastuksia. Lukukeskuksen tuottamaa Lue lapselle -materiaalia on jaettu pilottineuvoloiden, kirjastojen ja varhaiskasvatusyksiköiden kautta tammikuusta 2017 alkaen. Vanhemmille pyritään tuomaan tietoa lukemisen ja lukutaidon merkityksestä jo ennen lapsen syntymää tai heti sen jälkeen. Lue lapselle hankkeen pilottiselvityksessä ilmenee, että osa vanhemmista ajattelee, ettei lapselle lukeminen ole ajankohtaista ennen kuin lapsi jo osaa sanoja. Toisaalta lapselle ääneen lukemisen tarpeen ja hyötyjen ajatellaan lakkaavan siinä vaiheessa, kun lapsi itse oppii lukemaan. Vaikka vanhemmat ovat yleisesti yhä tiedostavampia monista lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä asioista, on neuvoloista saadun palautteen mukaan lukemisen merkityksestä puhuminen koettu hankalaksi ja tehottomaksi. (Lue lapselle -pilottiselvitys 2017)

Toinen ajankohtainen lukuhanke oli Suomi100-juhlavuoteen liittyvä Suuri lukuseikkailu. Hanketta koordinoivat Lastenkirjainstituutti ja Lukukeskus. Suuren lukuseikkailun tavoitteena on tukea pitkäjänteistä lukemista lasten omilla ehdoilla ja saada lasten omaa ääntä kuuluville. Kirjastoista, kustantajista, kulttuurialan toimijoista, kouluista ja muista lasten kanssa toimivista tahoista koostuva yhteistyöverkosto toteuttaa vuoden aikana erilaisia tapahtumia ja pyrkii rakentamaan uusia toimintamalleja lukemiseen innostamiseksi. Suuri lukuseikkailu on kohdistettu myös varhaiskasvatusikäisille.

Suomalaisissa lukutaito-hankkeissa aktiivisesti mukana oleva lukukeskus on osa eurooppalaista ELINET- verkostoa. ELINET (European Literacy Policy Network) on luku- ja kirjoitustaidon edistämisen parissa työskentelevien järjestöjen muodostamaan yhteistyöverkosto, jonka tavoitteena on kehittää ja tiedottaa lukutaitoa edistävästä käytännöistä ja lukutaito-ohjelmista Euroopassa.

ELINET-verkoston luku- ja kirjoitustaidon korkean tason asiantuntijaryhmän raportissa (EU high level group of experts on literacy. Final report 2012) selvitetään, miten luku- ja kirjoitustaitoa voidaan tukea elinikäisen oppimisen rinnalla. Lukutaitoa on pitkään pidetty ainoastaan koululaitoksen asiana. Raportin mukaa lukutaitostrategioiden luomisen tulee kuitenkin kattaa kaikki ikäluokat. Iästä riippumatta tulee lukemiseen luoda kannustava ympäristö, luku- ja kirjoitustaidon opetuksen tasoa tulee nostaa, lukivaikeuksista kärsiville tulee tarjota enemmän tukea sekä osallistumista ja osallisuutta lukutaidon kehittämisessä tulee kyetä lisäämään. Varhaiskasvatusikäisiä koskevia erityiskysymyksiä -ja ovat raportin mukaan lukuharrastusta edistävän kulttuurin vahvistaminen perheitä ja vanhempia tukemalla sekä varhaiskasvatuksen laadun ja saatavuuden parantaminen. Lisäksi raportissa painotetaan luku- ja kirjoitusvaikeuksien varhaista seulontaa ja yhteistyön tekemistä lapsikeskeisestä näkökulmasta. (EU high level group of experts on literacy. Final report 2012, 86)

4 LUKEMALLA PAREMPI MAAILMA

”Kirjat ja lukeminen ovat sivistyksemme ydinaluetta. Monet lapsista ja nuorista lukevat paljon, mutta yhä enemmän on myös heitä, jotka eivät lue koskaan tai vain hyvin harvoin. Siksi haastamme kaikki suomalaiset antamaan lapselle lukuaikaa, kannustamaan häntä kirjojen äärelle. Lukeminen kehittää; ajattelemaan, kuvittelemaan ja tuntemaan. Ja se on myös hauskaa! Kirja on rikas kokemus, se tekee lukijastaan osallisen; hänet johdatetaan tuntemaan, värittämään ja aistimaan kirjan tapahtumat omalla tavallaan. Mukaeltuna: ‘Luen, siis ajattelen’.” (Sauli Niinistö ja Jenni Haukio 2015).

Vaikka lukeminen kuuluu jokaisen perusoikeuksiin, on se harvoin itsetarkoitus. Lukeminen turvaa ihmisen inhimillistä kasvua ja hyvinvointia ja mahdollistaa hänen integroitumisensa yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi. Hyvän lukutaidon omaavalla ihmisellä on lukemiselle sekä erilaisia henkilökohtaisia tarkoituksia että tarkoituksia, joita opinnot, työ ja yhteiskunnallinen toiminta edellyttävät. Lukeminen on reitti mielikuvitukseen ja luovuuteen sekä tunteisiin ja tiedon lähteille.

PIRLS2016-tutkimuksessa ilmenee, että koululaisen lukutaidon tärkeimpiä ennustajia ovat varhaiskasvatusvuosina saavutetut lukemista tukevat taidot yhdessä lukemisaktiivisuuden kanssa (Leino ym. 2017, 55). Hyvän lukutaidon saavuttaminen ei siis ole vain alkuopetukseen ja kouluun liittyvä asia. Lukeminen on edellytys hyvän lukutaidon kehittymiselle. Elinikäisen oppimisen tietoyhteiskunnassa uusien lukutaitojen hallinta on läpi elämän tarvittava perusvalmius, jonka perustukset valetaan varhaislapsuudessa. Lukutaito on sekä elinikäisen oppimisen väline, että kohde. Hyvän lukutaidon omaava ihminen haluaa panostaa lukemiseen, hän arvostaa sitä ja hyötyy lukutaidostaan.

4.1 Vahvan lukutaidon hyödyt yksilölle ja yhteiskunnalle

Ilman vahvaa lukutaitoa jää helposti ulkopuoliseksi. Suomalaisista 20-24 -vuotiaista nuorista lähes 16 % oli vuonna 2016 kokonaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella (Eurostat 8/2016). Tehokkain syrjäytymistä estävä asia on opintojen jatkaminen peruskoulun jälkeen. Lukutaidon tason on monissa tutkimuksissa todettu vaikuttavan yleiseen elämässä menestymiseen ja korreloivan korkean koulutustason kanssa.

Vahva lukutaito on keskeinen osatekijä henkilökohtaisen hyvinvoinnin rakentamisessa. Euroopan suuriin sosioekonomisiin ja demografisiin haasteisiin vastaaminen vaatii myös työskentelyä lukutaidon eteen Vahva lukutaito antaa siis pohjan kouluttautua, pärjätä informaatioyhteiskunnassa ja työelämässä. Kansalaisten lukutaidon parantaminen on taloudellisesti kannattavaa, sillä se tuottaa sekä yksilöille että yhteiskunnalle pitkällä aikavälillä suurta taloudellista hyötyä. Materiaalisten hyötyjen lisäksi on vahva ja monipuolinen luku- ja kirjoitustaito keskeinen tekijä henkilökohtaiselle hyvinvoinnille. Se ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja lisää tasa-arvoa. Se myös vahvistaa itsetuntoa ja tunnetta osallisuudesta. Lukutaito lisää kansalaisosallistumista ja sitä kautta vahvistaa demokratiaa. Lukutaito auttaa karistamaan näköalattomuutta ja voimaannuttaa. Se parantaa yksilön koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia ja tätä kautta lisää tuloja. Luku- ja kirjoitustaito on osa ihmisyyden ydintä. (EU high level group of experts on literature. Final Report 2012, 26).

Suomessa kirjastot tekevät merkittävää työtä lukutaitoa vahvistamiseksi ja siten sosioekonomisesta taustasta johtuvan eriarvoisuuden ehkäisemiseksi. Kirjastolaitos on lakisääteinen kunnallinen palvelu, jonka käyttö on pääsääntöisesti ilmaista. Lukeminen on ilmaisen kirjastolaitoksen myötävaikutuksella sellainen harrastus, johon jokaisella suomalaisella on varaa ja mahdollisuus. Erityisen merkityksellisiä kirjastot ovat lasten lukuharrastukselle; vuonna 2015 peräti 33 % kaikista lainoista oli lastenkirjoja (Kokkonen 2017, 8) Kirjastolaitoksen avulla lapsi pääsee osalliseksi kaikista elämässä eteenpäin vievistä lukemisen hyödyistä riippumatta hänen sosioekonomisesta taustastaan. Kirjastolaitoksen kautta tulevat taloudelliset hyödyt on arvioitu liikkuvan miljoonissa euroissa. Kirjastojen taloudellisia vaikutuksia tarkastelevan selvityksen mukaan kirjastopalveluihin sijoitettu euro hyödyttää yhteiskuntaa kolmella – neljällä eurolla. (Kokkonen 2017, 4).

4.2 Faktoja lukemisen vaikutuksesta

Lapsi, jolle luetaan säännöllisesti ääneen:

- on havaittu olevan oikeudenmukaisempi ja empaattisempi sekä pärjäävän paremmin porukassa. Hän on myös itsevarmempi ja luottaa enemmän omiin kykyihinsä.
- on jo kolmivuotiaana kuullut 20 miljoonaa sanaa enemmän kuin lapsi jonka perheessä ei lueta.

- saavuttaa paremman koulumenestyksen kuin lapsi, joka on kasvanut ilman kirjoja eikä ole ennen koulunalkua tutustunut tarinoihin ja sanaleikkeihin.
- on vähemmän riippuvainen vanhempiensa sosio-ekonomisesta taustasta. Tutkimusten mukaan lapsen menestykseen elämässä vaikuttaa enemmän se kuinka paljon kotona luetaan kuin mikä on hänen vanhempien sosio-ekonominen tausta. Lukuharrastukseen on jokaisella suomalaisella varaa.
- kasvaa perheessä jossa keskustellaan enemmän kuin perheessä jossa ei lueta. Tarinoiden kautta voidaan käsitellä päivän tapahtumia tai suurempiakin elämäntähtiä.
- kasvaa aktiivisemmaksi, uteliaammaksi ja tavoitteellisemmaksi aikuiseksi kuin jos hänelle ei olisi luettu lapsuudessa. Hänen on myös lukemisen myötä helpompaa ilmaista mielipiteensä ja saavuttaa tavoitteensa.

(www.luelapselle.fi / faktatietoa)

4.3 Mielikuvitus ja sanavarasto

”Allt stort som skedde i världen, skedde först i någon människans fantasi” (Astrid Lindgren 1958).

Yksi lastenkirjallisuuden keskeisimmistä tehtävistä on ruokkia mielikuvitusta ja lisätä keskittymiskykyä. Mitä enemmän lapsi käyttää mielikuvitustaan, sitä enemmän hän oppii ja myös suhtautuu oppimaansa kriittisesti. Säännöllinen ääneen lukeminen tukee lapsen emotionaalista kehitystään ja vaikuttaa ratkaisevasti lapsen tulevaan koulumenestykseen ja laajasti ymmärrettyyn lukutaitoon. Kirjoitettu kieli on sanastoltaan ja rakenteeltaan monimuotoisempaa kuin puhuttu kieli. Ääneen lukeminen on lapsen sanavaraston laajenemisen kannalta siis puhekieltä huomattavasti merkityksellisempää (Verhoeven & Perfetti 2011, 3).

Jo varhaiskasvatuksessa täytyy lasten saada tutustua kirjallisuuteen monipuolisesti ja vuorovaikutuksessa aikuisten ja muiden lasten kanssa. Niistä lapsista, jotka ovat saaneet kuunnella paljon tarinoita, kasvaa todennäköisemmin myös innokkaita lukijoita (Korkeamäki 2011, 47) Lapselle lukeminen on paras sijoitus tulevaisuuteen.

4.4 Lukemisen merkitys terveydelle sekä tunne-elämän kehittymiselle.

Lukemisella on stressiä alentava ja rentouttava vaikutus, mikä voi edesauttaa unen määrään ja laatuun. Perheissä, joissa 1-6 -vuotiaan lapsen kanssa luetaan iltasatu, kesti lapsen yöuni puoli tuntia pidempään verrattuna niihin perheisiin, joissa iltasadun lukemista ei harrastettu. (Heikkilä-Halttunen 2015, 32)

Yhteisten lukutuokioiden lapselle antama läheisyyden ja turvallisuuden tunne on jokaisen saavutettavissa oleva tapa tukea lapsen kehittymistä pitkäjänteiseksi, keskittymiskykyiseksi ja myötätuntoiseksi kielen käyttäjäksi sekä itseään ilmaisevaksi ihmiseksi. Satujen ja tarinoiden myötä lapselle myös suodaan mahdollisuus tutustua itseensä ja kohdata niitä asioita, jotka häntä kulloisessakin elämän- ja kehitysvaiheessa askarruttavat. Tarinoiden avulla hän voi kokea turvallisesti muuten ehkä pelkoa ja ahdistusta aiheuttavia ristiriitaisia tunteita. Lapselle suodaan mahdollisuus *’olla joku toinen ilman, että hän lakkaa olemasta oma itsensä’* (Huovi 2005, 13). Lapsi kykenee tarinoiden kautta hallitsemaan paremmin todellisuutta ja samalla vapautumaan siitä.

4.5 Terapeuttinen lukeminen ja vertaistukikirjat

Kirjallisuusterapiassa on kyse terapeuttisesta vuorovaikutusprosessista, jossa kirjallisuutta käytetään kuntoutumiseen, parantamiseen, kriisin läpikäymiseen tai mielenterveyden häiriöiden ehkäisemiseen. Kirjallisuusterapiaan voi antaa psykoterapeutin koulutuksen omaava henkilö. Lukemisterapiaa sen sijaan voi hyödyntää kuka tahansa tilanteessa, jossa lasta mietityttää jokin tietty asia tai halutaan ennaltaehkäisevästi vaikuttaa lapsen tunnemaailmaan ja ongelmanratkaisuun. (Heikkilä-Halttunen 2010, 252.) Kirjasta voi saada tukea fyysisen tai psyykkisen väkivallan, avioeron, päihdeongelmien, kiusaamisen, yksinäisyyden, masennuksen, minuuden etsinnän, itsetunnon kehityksen, tarkkaamattomuuden, arkuuden, pelkojen ym käsittelyyn. Rankkojakin asioita käsittelevissä kirjoissa on pyrkimyksenä rikkoa hiljaisuuden muuria vaikean asian ympäriltä. Lapsi tunnistaa itsensä tai kokemuksensa tekstistä ja käsittää ettei ole ongelmansa kanssa yksin. Hän tuntee olonsa vähemmän eristäytyneeksi ja yksinäiseksi samaistuessaan samanaisten ongelmien kanssa tekemisissä olevaan kirjan hahmoon. Tarinassa hän voi turvallisesti tutkia omia asenteitaan ja muiden reaktioita sekä saada mallinnettuna erilaisia ongelmanratkaisutapoja. Tarina muodostuu eräänlaiseksi peiliksi johon lapsi voi turvallisen välimatkan päästä heijastaa todellisia tunteitaan ja tarkkailla itseään ja läheisiään.

Omien reaktioiden tarkkailu tarinan tarjoaman peilin kautta auttaa lasta tiedostamaan ratkaisuja omiin ongelmiinsa. Kirjallisuus antaa siis samanaikaisesti mahdollisuuden sekä riittävään etäisyyteen että osallisuuteen. Pienten lasten kanssa on tarinan lukutilanne syytä yhdistää leikkiin, sillä silloin on mahdollista havainnoida luetun tarinan vaikutuksista lapseen. Kuitenkin jo se, että aikuinen lukee lapsen elämässä olevasta vaikeasta asiasta, on lapselle vahva viesti siitä, että aikuinen on tunnistanut lapsen tuntemaan olotilan. (Heikkilä-Halttunen 2010, 252-264.)

"Lapsesi onneen tai epäonneen et niin kovin paljon voi vaikuttaa. Mutta yhden asian voit tehdä. Voit näyttää hänelle, mistä löytyy lohtua ja iloa, kun on allapäin ja elämä tuntuu oikein harmaalta. Voit antaa hänelle ystäviä, jotka eivät milloinkaan petä... voit näyttää hänelle tien kirjaan!" (Astrid Lindgren)

5 LASTENKULTTUURI JA -KIRJALLISUUS

Lastenkulttuuria voidaan perinteisesti jaotella aikuisten lapsille tuottamaan kulttuuriin, lasten omaan kulttuuriin sekä lasten ja aikuisten yhdessä tuottamaan kulttuuriin. Lastenkulttuuri on isolta osin aikuisjohtoista kulttuuritoimintaa, johon lapset osallistuvat tai ovat kohteena, jopa markkinoina. Myös kulttuuriset kohtaamiset ovat pääosin aikuisten organisoimia ja kontrolloimia. Aikuisten ja lasten yhteisesti tuottamassa kulttuurissa korostuu vuorovaikutus ja keskinäinen kanssakäyminen jossa lapset eivät ole ainoastaan kohteena. Lasten oma kulttuuri muodostuu niistä toiminnoista, joita lapset yhdessä keskenään tuottavat ja jakavat. Näiden tulkintojen avulla he pyrkivät ymmärtämään ja kommentoimaan maailmaansa. Kuvataiteellisessa toiminnassa tämä toteutuu vuorovaikutteisia toimintatapoja ja menetelmiä käyttäen. (Rusanen ym. 2014, 20-21).

5.1 Kulttuurinen osallistuminen on lapsen perusoikeus

Lapsen oikeuksien sopimuksessa määritellään lapsen oikeus kulttuurista nauttimiseen. Varhaiskasvatusjärjestelmä on alle kouluikäisten lasten kulttuurioikeuksien toiminnassa keskeisellä sijalla. Jokaisella lapsella tulee olla oikeus nauttia taiteesta ja kulttuurista. Mahdollisuus osallistua taide- ja kulttuuritoimintaan on yksi sosiaalista tasa-arvoa määrittelevä seikka (Rusanen ym. 2014, 20). Lapsen oikeuksien sopimukseen kirjattujen asioiden tulee toteutua jokaisen lapsen elämässä ja on sellaisenaan vahva perusta kulttuurisen näkökulman vahvistamiselle varhaiskasvatuksessa.

5.2 Lastenkirjallisuus lastenkulttuurissa

Lastenkulttuurissa kirjallisuuden kohdalla aikuisjohtaisuus on erityisen korostunutta. Sen lisäksi, että lastenkirjallisuus on lähes kokonaan aikuisten tuottamaa, on heillä myös suuri valta organisoida, kontrolloida ja tehdä näkyväksi tai jättää huomiotta lastenkirjallisuutta. Aikuiset kirjoittavat, lukevat, valitsevat markkinoivat, kustantavat, ostavat, sensuroivat, arvostelevat, viestivät ja tutkivat lastenkirjoja. Vaikka alana lastenkirjojen painopiste ja tarjoama sisältö on monipuolistunut, on yksittäisen kirjavalinnan kuitenkin edelleen aina läpäistävä lapselle lukevan aikuisen portinvartijan rooli.

Lastenkirjallisuuteen on perinteisesti liitetty karamellisoitu ja idylliin kiedottu harmittomuuden ja huolettomuuden määrite. Ongelmattomuuden, (pakotetun) myönteisyyden ja nostalgian on katsottu takaavan sekä ostajalle että lukijalle hyvän mielen. Edustamiensa aatteiden ja yleisen kulttuurimentaliteetin osalta on lastenkirjallisuutta pidetty konservatiivisena, menneisyyteen tukeutuvana ja idylliä ylläpitävänä kirjallisuudenlajina. (Heikkilä-Halttunen 2010, 26) Lastenkirjallisuus on aina sidoksissa kulloinkin vallalla oleviin kasvatuseriaatteisiin ja kasvatustieteeseen. Ympäröivän yhteiskunnan tila ja muutokset näkyvät siinä. (Karasma & Suvilehto 2014, 14.)

Vähitellen 1970-luvulta lähtien on suomalainen lastenkirjallisuus alkanut orientoitua yhä enemmän tulevaisuuteen nostalgian sijaan. Yksi modernin lastenkirjan keskeisimpiä pyrkimyksiä onkin tarjota viihdykkeen ja ilon lisäksi myös oppimisen kokemuksia. Nykyaikaisen lastenkirjan tehtäväksi nähdään elämään sopeuttaminen kertomalla lapselle maailmasta turvallisella ja hänen kehitystasoonsa sopivalla tavalla. Lastenkirjallisuudessa ei enää arkailla tuoda lasten tietoisuuteen elämän suruja ja iloja koko aspektilla. Siten lastenkirjallisuus pääsee toimimaan hyvänä tunteiden, asenteiden ja kokemusten harjoittelukenttänä sekä keskustelun synnyttäjänä lapsen ja aikuisen välillä. (Heikkilä-Halttunen 2010, 27-30). Kirjailija Marjatta Kurenniemi sanoo lastenkirjallisuudelle asetetun enemmän vaatimuksia kuin muulle kirjallisuudelle; *”Lastenkirjan tulee olla opettavaa ja sen tulisi avartaa lapsen maailmankuvaa antamalla tietoa monenlaisista asioista. Sen tulisi myös olla kasvattavaa ja siis vaikuttaa myönteisellä tavalla lapsen moraaliseen ja eettiseen arvomaailmaan. Sen tulisi antaa samaistumismalleja, joiden avulla lapsi pystyy ratkomaan omia ongelmiaan. Tietenkin sen tulee olla sekä huvittavaa että viihdyttävää ja antaa myös jonkinlaisia taide-elämyksiä. Kaiken lisäksi sen tulisi harjoittaa lapsen kielikorvaa, rikastuttaa sana- ja käsitevarastoa ja toimia lukuharjoituksena.”* (Karasma & Suvilehto 2014, 15)

Lastenkirjallisuuden tutkija Maria Nikolajeva sanoo kirjassaan *Aesthetic approaches to children’s literature* lastenkirjojen kasvatuksellisen ideologian olevan kirjailijan näkemys siitä, minkälainen lapsuuden kuuluisi olla. Lastenkirjallisuudella on aina sekä kasvatuksellis-opetuksellinen että kirjallis-taiteellinen arvo, mutta ne eivät kuitenkaan ole toisiaan pois sulkevia vaihtoehtoja. Vaikka pedagogisuus ilmenee lastenkirjoissa muuta kirjallisuutta selvemmin, voi kirja silti olla Nikolajevan mukaan samanaikaisesti myös taidetta. (Nikolajeva 2005, xi – xii).

Lastenkirjallisuuden tutkimuksessa on perinteisesti ollut kaksi erilaista tulokulmaa eli lapsikeskeisyys tai kirjakeskeisyys. Erona on, että keskitytäänkö tutkimaan itse kirjaa ja sen

sisältöä, rakennetta ja ominaisuuksia, vai tutkitaanko kirjaa kokevien lasten lukukokemuksia. Lastenkirjallisuuden tutkimus on perinteisesti painottunut kirjakeskeiseen näkökulmaan. On ehkä haluttu korostaa, että lastenkirjallisuuden tutkimus toimii samoilla ehdoilla kuin yleinen kirjallisuustutkimus. Lapsikeskeinen näkökulma tutkimuksessa jakautuu lapsiin lastenkirjallisuuden kirjoittajina, lapsiin lukijoina sekä lukemisen ja kirjallisuuden merkitykseen lapsen kehitykselle. (Mustola 2014, 14).

Samat kaksi tulokulmaa samalla painotuksella löytyvät lastenkirjallisuuden kritiikistä. Hyvä lastenkirja määritellään edelleen usein sillä perusteella, miten se vetoaa aikuislukijoihin. Arvottaessaan lastenkirjallisuutta, aikuinen usein uskoo pystyvänsä puhumaan lapsen puolesta. Uskomus perustuu joko omiin muistoihin ja kokemuksiin, tai tieteelliseen tietoon, esimerkiksi kehityspsykologiaan nojaamiseen. Lastenkirjoilla on laaja aikuisyleisö. (Ylönen 2014, 219) Kirjallisuuden osalta lasten oma toimintakulttuuri syntyy niissä toiminnoissa, joissa lapset tuottavat ja jakavat kokemuksiaan vuorovaikutuksessa oman vertaisryhmänsä kanssa. Tarvitaan vuorovaikutteisia menetelmiä ja toimintatapoja lasten näkemysten tallentamiseksi ja esille tuomiseksi.

5.3 Lastenkirjallisuuden tulevaisuus on kiinni siitä, että aikuiset nostavat esille uutta kirjallisuutta.

Ruotsalainen lastenkirjailija Andreas Palmaer sanoo Dagens Nyheter -lehden haastattelussa lastenkirjallisuuden kulutuksen perustuvan vahvasti aikuisten nostalgialle. Hän väittää useimpien aikuisten olevan yksinkertaisesti kiinnostuneempia omasta kuin lastensa lapsuudesta (DN 10.8.2015). Tuttu klassikkokirja on aikuiselle lukijalle varma valinta; kirjaan ja sen soveltuvuuteen kyseiselle lapselle tai lapsiryhmälle ei tarvitse etukäteen perehtyä, kun vuodesta toiseen luetaan aina vain samat satukokoelmat ja omasta hyllystä löytyvät teokset. Ihka uuden teoksen valitseminen on kuitenkin aina jonkinlainen riski; kirjaan tulisi etukäteen tutustua ja selvittää sen sopivuus kyseiselle lapselle tai lapsiryhmälle. Pyrkimys noudattaa periaatetta, ettei lue lapsille mitään mihin ei itse ole etukäteen perehtynyt on nykyisessä varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä usein melko kuormittava vaatimus.

Halusin testata ennakkokäsitystäni varhaiskasvatuksen kirjallisuuden nostalgiapainotteisuudesta. Pyysin varhaiskasvattajilta vinkkejä nukkar- ja lepohetkelle sopivista uusista ja tuoreista lastenkirjoista. Sain tällä keskustelunavauksellani 42.000 varhaiskasvattajan

someyhteisössä ainoastaan 79 vastausta. Ehdotettujen kirjojen julkaisuajankohdat painottuivat 1940-50-luvulle (Eemeli, Pekka Töpöhäntä, Peppi, Mestaritonttu...) Kuitenkin yhtä isossa osassa vastauksia vinkattiin kirjoista, jotka ovat ilmestyneet 1980- ja 1990-luvuilla eli todennäköisesti vastaajan omassa lapsuudessa. Kaikista viimeisen viiden toista vuoden aikana Finlandia Junior -palkinnon ehdokkaana olleista lastenkirjoista mainittiin vain kaksi; *Supermarsu* sekä *Tule takaisin pikku nalle*. Yhtä lailla viimeisen kolmen vuoden aikana ilmestyneitä kirjoja nimettiin vastauksissa ainoastaan kaksi kappaletta.

5.4 Ääntä kirjasta

Lastenkirjallisuudentutkija Päivi Heikkilä-Halttunen vertaa lastenkirjakriitikon työtä helmenkalastukseen. Silloin kun jostain uudesta ja omintakeisesta kirjasta oikein häikäistyy, yrittää hihkua muillekin löytäjän riemua. Joskus puolestaan voi kokea olevansa kuin konservaattori nostaessaan esille unohduksiin jääneitä vanhempia kirjoja. Heikkilä-Halttunen kertoo kokevansa tärkeäksi tuoda toiminnassaan esille myös lastenkirjoihin liittyviä arkisia havaintoja, uusia ilmiöitä ja lastenkirjakentän erilaisia toimintatapoja. Vaarana on, että nyt kun lastenkirjallisuudesta kirjoitetaan vähemmän, muodostuu helposti sellainen käsitys, että kaikki uusi lastenkirjallisuus olisi erinomaista ja kohderyhmälle sopivaa. Näin ei Heikkilä-Halttusen mielestä suinkaan ole. (Heikkilä-Halttunen Lastenkirjahylly -blogi)

6 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatuksen ydintehtävä muodostuu lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatusta säädellään 1.8.2015 voimaan tulleella uudistetulla varhaiskasvatuslailla (36/1973) sekä lisäksi esioppilaiden kohdalla perusopetuslailla (628/1998). Varhaiskasvatusta ohjaa opetushallituksen määräämä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka on varhaiskasvatuksen toimijoita velvoittava asiakirja, johon pohjautuen laaditaan ja toteutetaan lakisääteisesti paikalliset ja yksittäisten lasten varhaiskasvatussuunnitelmat.

6.1 Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö ja asiakirjat

Uudet valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet julkaistiin lokakuussa 2016. Ensimmäistä kertaa on kyseessä varhaiskasvatusta velvoittava valtakunnallinen määräys aiemman suosituksen sijaan. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan tulee siis perustua Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteille. Kuntien uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaiset varhaiskasvatussuunnitelmat on otettu käyttöön elokuussa 2017. Varhaiskasvatuksen laissa ja ohjeissa tehtyjen muutosten tavoitteena on saavuttaa entistä laadukkaampaa ja tasalaatuisempaa varhaiskasvatusta ympäri maata. Varhaiskasvatuksessa rakennetaan pohjaa tulevalle koulumenestykselle.

6.2 Vasuista vauhtia varhaiskasvatukseen

Vasu2017 -uudistusten tavoitteena on ollut huomioida lapsen uudenlainen rooli muuttuvassa oppimisessa ja osaamisessa. Varhaiskasvatus nähdään nyt entistä olennaisempana osana lapsen kasvu- ja oppimispolkua. Sekä paikallisten, ryhmäkohtaisten että lapsikohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjanormina olevassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa nähdään lapsi toimintatavoiltaan ja oppimiseltaan yksilönä ja toiminnan keskiössä. Kaikki toiminta tulee kyetä pedagogisesti perustelemaan niin, että lapsen edusta ja tarpeista muodostuvat toiminnan tavoitteet. Lapsen omaa kasvun ja oppimisen polkua rakennetaan hänen toiveistaan, mielipiteistään sekä vahvuuksistaan

käsin. Tavoitteena on osallisuuden lisäämisen, pedagogiikan kirkastamisen ja toimintakulttuurin kehittämisen myötä saavutettava entistä tasa-arvoisempi kasvun polku ja elinikäisen oppimisen alku.

Varhaiskasvatuslaki (36/1973) määrittää varhaiskasvatuksen tavoitteiksi:

- *jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaisen kokonaisvaltaista kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen*
- *lapsen oppimisen edellytyksien tukemisen ja edistää elinikäisen oppimisen ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamisen edistämisen*
- *lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvan monipuolisen pedagogisen toiminnan toteuttamisen ja myönteisten oppimiskokemusten mahdollistamisen*
- *kehittävän, oppimista edistävän, terveellisen ja turvallisen varhaiskasvatusympäristön varmistamisen*
- *lasta kunnioittavan toimintatavan ja mahdollisimman pysyvien vuorovaikutussuhteiden turvaamisen lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä*
- *kaikille lapsille yhdenvertaisten mahdollisuuksien antamisen varhaiskasvatukseen, sukupuolten tasa-arvon edistämisen sekä valmiuksien antamisen yleisen kulttuuriperinteen ymmärtämiseen ja kunnioittamiseen sekä kunkin kielelliseen, kulttuuriseen, uskonnolliseen ja katsomukselliseen taustaan*
- *lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistamisen ja tarpeen ilmettyä tarkoituksenmukaisen tuen järjestämisen tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä*
- *lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittämisen, lapsen vertaisryhmässä toimimisen edistämisen sekä eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen ohjaamisen.*
- *lapsen osallistumisen mahdollisuuksien varmistamisen ja vaikutusmahdollisuuden itseään koskeviin asioihin*
- *toimimisen yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan tukemisen kasvatustyössä*

Varhaiskasvatuksen tulee edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksen tulee tarjota sellaisia tietoja ja taitoja joilla lapsen osallisuutta ja aktiivista toimijuutta vahvistetaan (varhaiskasvatuslaki 2a §)

7 VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN VIITEKEHYS

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan tavoitteena on oppiva ja hyvinvoiva lapsi. Pedagoginen toiminta läpäisee koko kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden (kuva 1). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaan lapselle luontevia oppimistapoja toimia ja ajatella ovat luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat kuten leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen ja kokeminen (Opetushallitus 2016a, 20). Toimiminen itselleen luontevalla tavalla vahvistaa lapsen hyvinvointia ja käsitystä itsestään sekä lisää hänen osallistumismahdollisuuksiaan. Samalla lapsi pääsee myös ilmentämään ajatteluaan ja tunteitaan. Yhdessä toimimalla ja keskustelemalla sekä lapsen toimintaa havainnoimalla kasvattajalle avautuu kanava lapsen ajatteluun ja maailmaan.

Ääneen lukemisen merkitystä sekä lukemisen näkyväksi tuomista lasten toiminnan kautta ei voida `lokeroida` ainoastaan kielelliseen oppimisalueeseen vaan se kytkeytyy monipuolisesti koko varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehykseen. Lapsen kokonaisvaltainen kehitys kohti oppimista ja hyvinvointia edellyttää kielellisen oppimisen alueen lisäksi myös oppimisympäristön, oppimiskäsityksen, arvoperustan ja laaja-alaisen osaamisen tarkastelua.

Kuva 1 Lukemisen monimuotoinen vaikutus oppivalle ja hyvinvoivalle lapselle

7.1 Lapsen osallisuus

Erityisesti varhaiskasvatustuksen uudistuksen (2015), esiopetuksen perusteiden (2014) ja valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman (2016) myötä ovat lapsen osallisuus ja sen kehittäminen entistä ajankohtaisempi asia suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on lapsen osallistumista ja vaikuttamisen taitojen kehittymistä tukemalla vahvistaa hänen osallisuuttaan sekä aktiivista toimijuuttaan omassa toimintaympäristössään.

Osallisuus on hyvin moniulotteinen käsite. Osallisuuden kokemus on aina subjektiivinen eikä aikuisen objektiivisilla mittareilla määriteltävissä. Merkityksellistä on lopultakin vain lapsen kokemus asiasta. Pelkkä kuulluksi tuleminen ei riitä vaan lapsen täytyy tuntea tulevaisuutensa myös ymmärretyksi. Lapsen tulee lisäksi kyetä luottamaan, että hänen viesteillään on myös todellista merkitystä. Ehkä yksittäisiä päätöksiä tärkeämpää osallisuuden kokemukselle on se, että lapsi kokee tulevaisuutensa ymmärretyksi ja kuulluksi ja hän on

hyvässä vuorovaikutuksessa muihin ryhmän lapsiin ja aikuisiin. Lapsesta ollaan kiinnostuneita, häntä kuunnellaan ja hänen kanssaan keskustellaan hänen ajatuksistaan ja tekemisistään. Osallisuus ei siis aina edellytä erityistä valinnanvapautta, vaan voi perustua tunteelle yhteenkuuluvaisuudesta. Osallisuus rakentuu lapsen ja hänen maailmansa tuntemiselle ja tiedolle siitä, mikä on lapselle ominainen tapa toimia. Hyvin tapahtunut ryhmäytyminen on se tukeva pohja, jolle yksilön kokemus osallisuudestaan voi rakentua. Eli paljon yhteistä tekemistä ryhmässä ennemmin kuin yksilöllisiä valintoja. Myös opetushallituksen VASU2017-verkkokommentoinnissa nousee esille juuri kuulluksi tulemisen, keskustelun ja kiinnostuksen merkitys osallisuuden kokemukselle.

7.2 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pohjaa vuorovaikutuksen merkitystä korostavaan oppimiskäsitykseen (Opetushallitus 2016a, 21). ”Lapset kasvavat, kehittyvät ja oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa”. Vuorovaikutus ohjaa ja jäsentää varhaiskasvatuksen koko arkea ja kaikkea toimintaa. Toinen vasun oppimiskäsityksen keskeinen tekijä on näkemys lapsesta aktiivisena toimijana. Avoimella ja turvallisella ilmapiirillä luodaan perusta kokonaisvaltaiselle tutkimalla, kokeilemalla, havainnoimalla ja leikkimällä oppimiselle. Inhimillisen vuorovaikutuksen keskeinen tekijä on kieli. Se mahdollistaa omien ajatusten, tunteiden, tarpeiden ja mielipiteiden ilmaisemisen lisäksi myös tiedon, havaintojen ja ajattelun jäsentämisen. Kielen kehittyminen on alusta, joka tukee kaikkea oppimista. Myös esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2016b, 14) oppimiskäsitys rakentuu konstruktivistiselle tiedonkäsitykselle sekä yksilöiden välisen vuorovaikutuksen merkityksen korostamiselle oppimisen mahdollistajana.

Elinikäiseen kasvuun ja oppimiseen liittyvän oppimiskäsityksen ansiosta varhaiskasvatus nähdään nyt aiempaa selkeämmin osana jatkumoa (Ahonen 2017, 44). Tiedoista, taidoista, arvoista, asenteista ja tahdosta koostuvan laaja-alaisen osaamisen korostaminen tukee elinikäistä kasvua ja oppimista. Pedagogisen toiminnan vaikutukset tulee kyetä näkemään yli ja ohi varhaiskasvatuksen vuosien - ei varhaisvuosia, vaan elämää varten.

Lukuilon ja -innon tartuttaminen perustuu humanistiseen ja kokemukselliseen oppimiskäsitykseen. Sen mukaan oppiminen nähdään oppijaa monipuolisesti aktivoivana toimin-

nallisena prosessina, jossa käytetään hyväksi eri aistikanavia, tunteita, elämyksiä, mielikuvia, mielikuvitusta ja kokemuksia. Oppijan persoonallista ja sosiaalista kasvua tuetaan kokemusten laajenemisen ja muuttumisen myötä. Kokemuksen kehittyminen ei ole suoraviivaista edistymistä, vaan sisältää aina myös vaiheita, jolloin oppimisprosessi hajoaa sekä toisinaan myös taantuu. Ajallisesti kokeminen kehittyy tasapainon ja epätasapainon vuorottelun rytmissä. (Alhanen 2013, 72.) Oppiminen etenee kehämäisesti tiedon jatkuvana kehittymisen ja syvenemisen prosessina, jolloin tiedostetun ja tiedostamattoman ymmärtämisen ulottuvuuden painottuvat eri tavoin syklin eri vaiheissa. Konstruktivistisen tiedonkäsityksen mukaisesti tieto syvenee ja oma ymmärrys laajenee oppimisen myötä (Kauppila 2007, 27-29). Mitä enemmän lapsi saa tietoa ympäröivästä maailmastaan, sitä helpompaa hänen on oppia uutta. Lukemisen oppimiseen tarvitaan kirjoituksen, kielen ja maailman ymmärtämisen kohtaamista.

7.3 Taidekasvatus kokemuksellisen oppimisen mahdollistajana

Varhaiskasvatuksessa tulee tavoitteellisesti tukea lapsen sanallisen, kuvallisen, kehollisen ja musiikillisen ilmaisun kehittymistä. Monipuolisesti kulttuuriperimään, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustumalla vahvistetaan lapsen osaamista myös monilukutaidon ja osallisuuden osa-alueilla. Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapselle mahdollisuuksia monipuoliseen kokemiseen, itseilmaisuun ja viestintään sekä yksilönä että ryhmän jäsenenä. Taidekasvatus tukee lapsen kasvua ja kehitystä monilla eri tavoin, Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen vahvistavat lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Samalla ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät lapsen tutkiessa, tulkitessa ja luodessa uusia merkityksiä ilmaisun taitojen harjoitellen. (Opetushallitus 2016a, 41-43)

Taiteellinen ilmaisu mahdollistaa lapsen havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemisen. Samalla lapsen ongelmanratkaisutaidot kehittyvät, kun lapsi tutkii, kano voi ja kohtaa omia tunteitaan sekä kokemuksiaan. Itseilmaisun kautta lapsen itsetunto ja itsetuntemus kasvavat. Yhdessä toimimalla kehittyvät myös lapsen sosiaaliset taidot ja lapsen ja aikuisen välinen kiintymyssuhde lujittuu. (Hurme 2011, 15).

Taidekasvatuksen tehtävänä on luoda kokemuksellisen oppimisen kautta tilanteita, joissa oppijan tiedoista, ajatuksista, havainnoista ja kokemuksista syntyy ilmaisun kautta uusia merkitysrakenteita ja taitoja (Malmivirta 2011, 65). Myös lasten erilaiset oppimistavat tulevat taidekasvatuksen kautta huomioiduksi. Kokeilu, tutkiminen ja tekemisen eri

vaiheiden harjoittelu korostuvat ilmaisun ja oppimisen prosesseissa. Itseilmaisun välityksellä lapsen kokemuksesta ja havainnoista rakentuva tiedollisen ymmärtämisen ulottuvuus syvenee reflektion ja toimintaan soveltamisen kautta muuntelun ulottuvuudeksi. Tarvitaan omakohtaista eläytymistä ja reflektointia, jotta saadaan aikaan syvempää muutosta lapsen tiedoissa, taidoissa, arvoissa, asenteissa ja toimintatavoissa. Jo työskentely itsessään tuottaa iloa ja onnistumisen kokemuksia, mutta ennen kaikkea tarjoaa mahdollisuuden löytää kanavan kokemusten käsittelylle ja tunteiden ilmaisulle. Oppimisen kannalta on tärkeää kokemusten muuntaminen omaksi ymmärrykseksi, ei olemassa olevan todellisuuden kopioiminen. Luovan toiminnan arvo ei ole sen tuloksissa, vaan itse prosessin synnyttämässä oivalluksissa. (Rusanen ym 2014, 42). Juuri taideilmaisun kautta lapset havainnoivat ja luovat merkityksiä kuulemastaan ja kokemastaan. Vasta nämä oivallukset mahdollistavat kasvattavan muutoksen oppijan tiedoissa, taidoissa, arvoissa, asenteissa ja toimintatavoissa. Kuuleminen ja kokeminen luovat pohjaa oppimiselle, mutta vasta itse tekeminen mahdollistaa pedagogista muutosta.

Lapsen luovuutta voi kasvattaa laajentamalla hänen kokemuksiaan. Lapsi luo kuvittelemalla, yhdistelemällä, muuntamalla ja työstämällä kokemuksiaan uudella tavalla (Rusanen ym 2014, 32.) Lapsen mielikuvituksesta nousevia tai hänen havaitsemiaan ja kokemiaan asioita työstetään yhdessä moniaistillisesti ja ilmaisun eri muotoja hyödyntäen ja yhdistellen. Näin saadaan kokemuksia sekä yhdessä suunnitellusta ja toteutetusta luovasta prosessista kuin myös hetkessä syntyvästä spontaanista ilmaisusta. Kasvattajan tehtävänä on antaa aikaa, tilaisuuksia ja rauhaa lapsen omalle luovuudella ja mielikuvitukselle sekä dokumentoida hänen ilmaisuaan ja järjestää tilaisuuksia sen esittämiseen. Taidekasvatuksessa korostuu kokemusten jakamisen ja muuntumisen prosessi, jolloin myös opettajan rooli muuttuu tiedonjakajasta oppimisen edistäjäksi ja mahdollistajaksi (Malmivirta 2011, 65).

8 KIELELLISEN KEHITYKSEN OPPIMISALUE

VARHAISKASVATUKSESSA

Kieltä tarvitaan kaikissa oppimisen alueissa. Se on lapselle sekä oppimisen kohde, että väline, jonka avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita, hankkii tietoa sekä ilmaisee itseään vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kielen merkitys on siis keskeinen, kun lapsi rakentaa käsitystä ympäröivästä maailmastaan ja paikastaan siinä. Lapsen kielelliset taidot kehittyvät kielen kokonaisvaltaisen merkityksen hahmottamisen kautta kohti yksityiskohtaisempaa kielen rakenteiden ja muotojen havaitsemista. Lapsen ajattelutoiminnot ja kommunikaatio merkitysten välittäjänä vahvistuvat kielen kehityksen rinnalla. (Opetushallitus 2016a, 40)

8.1 Sukeutuva lukutaito

Suomalaisessa koulujärjestelmässä varsinainen lukemaan oppimisen tavoite alkaa vasta koulussa. Varhaiskasvatusvuosina keskitytään tukemaan ja rakentamaan lapsen lukuvalmiuksia ja kielitietoisuutta sekä kielellisen identiteettinsä kehittymistä. Tämä tapahtuu vahvistamalla lapsen kiinnostusta ja uteliaisuutta kieltä, tekstejä ja kulttuureja kohtaan. Lukemaan oppiakseen lapsi tarvitsee useita eri taitoja, joita oppiminen vähitellen liittyy toisiinsa. Lukemisvalmius kehittyy heti syntymästä alkaen jatkuvana kognitiivisena ja eri osa-alueita yhdistävänä holistisena ilmiönä (Kiiveri 2006, 53). Varsinaista lukemista edeltävät kielelliset kokemukset ovat määrittämässä sitä, minkälaiseksi lukijaksi lapsi kehittyy ja miten hän kiinnittyy kirjallisen ilmaisun kulttuuriin (Karvonen 2005, 27.)

Lukemaan oppimisen valmiuksien sijaan on siirrytty puhumaan *sukeutuvasta lukutaidosta*, joka rakentuu lukemaan oppimisen edellytyksille. Käsitys sukeutuvasta lukutaidosta pohjaa sosiokonstruktivistiselle teorialle, jonka mukaan oppiminen tapahtuu sosiaalisten suhteiden ja yhteistoiminnan mahdollistamana jatkumona lähikehityksen vyöhykkeellä. Kirjoitetun kielen oppimisen edellytyksenä on oppimisympäristö, jossa erilaiset tekstit yhdistyvät sosiaaliin tilanteisiin. Ympäristössä vallitsevat kieleen ja lukemiseen liittyvät tekijät mahdollistavat lukemaan oppimisen ilman, että mitään erillistä lukemaan opettelun prosessia välttämättä tarvitaan lainkaan. (Karvonen 2005, 14.)

Lapselle ääneen luetut kirjat ovat tärkeä osa tätä sukeutuvan lukutaidon mahdollistavaa ympäristöä. Tarvitaan rikkaita ja vaihtelevia tekstimuotoja sekä monipuolista tutustumista lastenkirjallisuuteen. Tarvitaan oppimisympäristö, joka antaa runsaasti mahdollisuuksia puhutun ja kirjoitetun kielen havainnoimiseen, tutkimiseen ja kokeilemiseen. Puhutaan myös erityisen lukemistietoisuuden kehittymisestä. Lukemistietoinen lapsi on kiinnostunut lukemisesta ja hänellä on tilannesidonnainen käsitys tekstin tarkoituksesta ja yhteydestä lukemiseen. Lukemistietoisuutta vahvistaa erilaiset lukuleikit ja leikkilukeminen. Leikkilukeminen on tärkeä askel matkalla lukutaitoon. Sanoissa alkaa kiinnostaa merkityksen lisäksi myös muoto. Fonologinen tietoisuus on taitoa jakaa puhetta erikokoisiin yksiköihin, kuten äänteisiin, tavuihin ja sanoihin. Se on taitoa rakentaa sanan osista kokonaisuuksia ja merkityksiä. Fonologisesta tietoisuudesta erotellaan erikseen kyky hahmottaa sanojen äänteitä eli foneemi- tai äännetietoisuus. Varsinaiseen lukemiseen tarvitaan vielä oma oivallus kirjainten ja äänteiden vastaavuudesta. Tätä oivallusta ei voi pakottaa, vaan se tarvitsee syntyäkseen juuri kaikkea edellä kerrottua. (Heikkilä-Halttunen 2015, 165-167.)

Erilaiset kielelliset vaikeudet voivat liittyä puheen ja kielen ymmärtämiseen, tarkkaavaisuuden ja ymmärryksen vaikeuksiin sekä sanaston ja kielen merkityksien ymmärtämisen vaikeuksiin. Ääneen lukemisen on tutkimuksissa havaittu kartuttavan erityisesti fonologisia taitoja, mutta olevan tueksi lapsen muihinkin erilaisiin kielellisiin vaikeuksiin (Hakamo 2011, 17-19)

8.2 Kielen rikas maailma varhaiskasvatusuunnitelman oppimisen alueena

Kielen kehittyminen on hyvin yksilöllinen prosessi. Varhaiskasvatusuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016a, 40) muistutetaan varhaiskasvatuksen velvollisuudesta huomioida, että lapset voivat kehittyä kielellisesti hyvin eri tahtiin. Kielen kehittyminen ja käyttäminen voi olla myös tilanteittain eriytynyttä.

Ei ole aluetta johon kielen rikas maailma ei ulottuisi varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä ja pedagogista viitekehystä tarkasteltaessa. Tästä huolimatta on kieli kuitenkin myös oma oppimisen alueensa. Lapsen kielen kehityksen keskeiset elementit ovat kielen ymmärtämisen taidot, vuorovaikutustaidot, puheen tuottamisen taidot, kielen käyttötaidot, kielitietoisuus sekä kielellinen muisti ja sanavaranto. (Opetushallitus 2016a, 40).

8.2.1 Kielen ymmärtämisen taidot

Lapsen kielen ymmärtämisen taitoja tulee tukea runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Kun lapsi ei vielä osaa lukea, on hyvä kuuntelutaito oppimisen perusta. Kuullun erottelutaito on erityisen tärkeä lapsen opetellessa lukemaan ja kirjoittamaan. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen, keskusteleminen ja ilmaisun rikastaminen tukevat lapsen sanavarannon kehittymistä. Kuvailevan ja tarkan kielen käyttäminen on tavoitteen saavuttamiseksi tarpeen. Kielen ymmärtämistä tukemaan voidaan lisäksi käyttää kuvia ja tuki-
viittomia.

Kirjoitettu ja puhuttu kieli eroavat toisistaan monessa suhteessa. Kirjoitettu kieli on lauserakenteeltaan mutkikkaampaa ja sanojen viittaussuhteiden merkitys on kirjoitetussa kielessä toisenlainen kuin puhutussa. Siksi kielen ymmärtämisen taitojen kehittymiseksi tarvitaan puhutun kielen lisäksi myös kirjoitetun kielen käytäntöjä, joista lapsi oppii, että miten kieli toimii kirjoituksessa. Niin monipuolista kuin puhuminen voi ollakaan, tähän ei pelkkä keskustelu riitä. Lapsi tarvitsee myös erilaista kirjallista materiaalia kehittyäkseen taitavaksi kielen ymmärtäjäksi ja käyttäjäksi. (Julkunen 1999, 20-22)

8.2.2 Vuorovaikutustaidot

Lapsen kokemus kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta on hänen vuorovaikutustaitojensa kehittymisen kannalta tärkeää. Kasvattajan tulee reagoida lapsen aloitteisiin, myös non-verbaalisiin viesteihin. Kannustamalla lasta kommunikoimaan toisten lasten ja aikuisten kanssa tuetaan vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Yhtä lailla on tärkeää kiinnittää huomiota aikuisen nonverbaaliseen viestintään.

Keskusteleva lukutuokio muodostuu osoittamisista ja eleistä, kysymysten käytöstä, vaihtoehtojen esittämisestä, mahdollisuudesta antaa lapsen täydentää lauseita ja arvata seurauksia, mieleen palauttamisesta, vuorottelusta jossa lapsi kertoo esimerkiksi kuvan perusteella kirjan tapahtumista sekä kirjan tapahtumien laajentamisesta lapsen omaan elämänpiiriin (Loukusa & Paavola 2011, 282) Luetusta keskustelemalla aikuinen myös havainnoi lapsen lähikehityksen vyöhykettä (Karvonen 2005, 41). Keskustelevan lukemisen menetelmät ovat tärkeässä osassa myös puheen ymmärtämisen kuntoutuksessa.

8.2.3 Puheen tuottamisen taidot

Puheen tuottaminen ja tunnistaminen kulkevat lapsen kielellisessä kehityksessä käsi kädessä. Puheen tuottamisen tueksi tarvitaan paljon puheen kuulemistä, mikä auttaa lasta käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasta rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Jos lapsi tukeutuu paljon elekieleen, tulee aikuisen kannustaa lasta käyttämään sanoja ja sanoittaa lapsen eleitä. Myös äänensävyihin ja äänenpainoihin ja äänenvoimakkuuteen tulee kiinnittää huomiota. Lapsen puheen tuottamisen taitojen kehittymistä tulee varhaiskasvatuksessa säännöllisesti havainnoida. Puheen tuottamista voidaan tukea myös erilaisilla suun motorikkaa tukevilla harjoitteilla ja kielijumpalla. Kasvojen lihaksistoa voidaan harjaannuttaa puhaltamista, imemistä, maiskuttamista, nuolemista sisältävillä toiminnoilla.

8.2.4 Kielellinen muisti ja sanavarasto

Lapsen kielellinen ilmaisu monipuolistuu hänen kielellisen muistinsa ja sanavarantonsa laajenemisen myötä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tämän kehityksen tietoinen tukeminen. Kielellisen muistin kehittymistä tukee esimerkiksi runsas riimien, lorujen ja laulu-leikkien käyttö. Kielellä leikittely eli ns. nonsense-kirjallisuus ja hölrypöly-tekstit, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lapsen kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Samalla avautuu tilaisuus uusien käsitteiden opettelulle ja sanojen ja tekstien pohtimiselle kiireettömän keskustelun, lukemisen ja tarinoinnin kautta. Kielellä leikittely tukee lapsen kielellisen ilmaisun monipuolista kehittymistä sekä harjaannuttaa lapsen kykyä soveltaa sanoja luovasti. Riimiparit, paitsi johdattavat lasta runouden äärelle, ovat omiaan auttamaan äänteiden hahmottamista. (Opetushallitus 2016a, 41)

8.2.5 Kielitietoisuus oppimisen alueena ja toimintaympäristönä

Kielitietoisuus tarkoittaa esimerkiksi tietoisuutta kielen rakenteellisista seikoista. Lapsen kielellinen herkkyysvaihe hyödynnetään äänteiden, kirjainten ja tavurakenteiden tuomisella toimintaympäristöön. Kirjainten ja äänteiden välistä yhteyttä voidaan tukea esimerkiksi tunnistamalla sanojen alku- ja loppuäänteitä ja hakemalla eri sanoista samoja äänteitä. Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kirjaimet ja erilaiset tekstit ovat läsnä

kaikessa ja kaikkialla toimintaympäristössä. Lapsen kielitietoisuuden kehittymistä tukee eri kielten havainnointi hänen kasvuympäristössään. Varhaiskasvatuksen tehtävä on herättää ja lisätä lapsen kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä hiljalleen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kasvattajien tulee tiedostaa oma roolinsa lasten kielellisinä malleina. Tämä tarkoittaa huomion kiinnittämistä omaan kielenkäyttöön ja sanastoon. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan myös leikisti. Oppimisympäristö suunnitellaan siten, että lapsella on tilaisuuksia havainnoida ja kokeilla puhuttua ja kirjoitettua kieltä leikin ja toiminnallisuuden kautta. (Opetushallitus 2016a, 41)

8.2.6 Kielen käyttötaidot

Lasten kielen käyttötaidoissa harjoitellaan tilannetietoisien kielen käyttöä. Kielen käyttötaitoihin kuuluu myös vuorotteleva puhuminen, kuunteleminen ja oikea-aikainen vastaus. Tämä tapahtuu harjoittelemalla selittämistä, kertomista ja dialogisuutta. Kielen käyttötaitoihin kuuluu erilaisiin teksteihin perehtyminen tutustumalla esimerkiksi huumorin ulottuvuuksiin sekä eläytyvään kielenkäyttöön. Huumorin käyttö onkin nostettu varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2016a, 41) esille yhdeksi tärkeäksi kielen käyttötaitojen oppimista tukevaksi elementiksi. Hyviä harjoitteita kielen käyttötaitojen harjoitteluun on esimerkiksi roolileikit, vuoropuhelut, haastattelut ja kerrontatuokiot sekä omien lempikirjojen esittelyt.

Kielen käyttö eroaa eri tilanteissa; tutulle aikuiselle puhutaan eri tavalla kuin vieraalle aikuiselle. Kohtelias ja kulloiseenkin tilanteeseen ja tarkoitukseen sopivan puheen omaksuminen kuuluu oleellisesti kielen käyttötaitoihin. Arkisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa kielen käyttötaitoja vahvistetaan tervehdyksillä ja hyvillä tavoilla kuten kiittämisellä. Aikuisen esimerkki on oleellinen, koska lapsi oppii kielen käyttötaitoja mallintamalla.

Aikuisen tulee tietoisesti kiinnittää huomiota omaan äänensävyynsä ja äänenpainoihinsa sekä omaan läsnäoloonsa kielen käytön eri tilanteissa. Hyvä työväline tähän havainnointiin on esimerkiksi oman toiminnan videoiminen.

9 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS / PROSESSIN KULKU

”Tämä oli aikakaudesta paras ja pahin, se oli viisauden aikaa, se oli hulluuden aikaa, se oli toivon kevättä ja epätoivon talvea, ihmisillä oli edessään kaikki eikä mitään, oltiin menossa suoraan päätä taivaaseen ja toisaalta aivan päinvastaiseen suuntaan...” (Charles Dickens.)

Opinnäytetyön tavoitteena on taidepedagogiikan eri alueita, menetelmiä ja välineitä hyödyntäen tuoda näkyväksi lapsen osallisuutta, lapsiryhmän me-henkeä ja elämyksellisyttä tukevia mahdollisuuksia lastenkirjallisuuden ja ääneen lukemisen käytössä. Tämä ei tapahdu ainoastaan oman varhaiskasvatusyksikön tai ryhmän sisällä, vaan laajemmassa varhaiskasvatuksen kontekstissa, kun kirjallisuuden ja kirjojen pedagogisia mahdollisuuksia esitellään julkisessa blogissa.

9.1 Kirjan loppu on vain uusi alku – suunnitelmasta toteutukseen

Alkuperäisenä suunnitelmanani oli opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa tuoda näkyväksi lapsiryhmien itselleen merkitykselliseksi kokemia lukukokemuksia, kirjojen monimuotoisuutta pedagogisen toiminnan monipuolisena materiaalina ja ääneen lukemisen merkitystä lapsen kasvulle ja kehitykselle. Tarkoitukseni oli vierailla salolaisissa päiväkotiryhmissä, jutella lasten kanssa heidän lukemistaan kirjoista ja innostaa lapsiryhmä tuottamaan sana- tai kuvataiteen menetelmin esittely yhdessä valitsemastaan kirjasta.

Näistä ryhmien tuotoksista sitten koottaisiin kirjaston lastenosaston tiloihin erilaisin taidepedagogiikan keinoin tuotettu näyttely. Näyttelyn avulla päästäisiin konkreettisesti näyttämään miten monenlaiseen toimintaan ja ilmaisuun kirja oppimisen lähteenä toimii. Käytännön toteutustavaksi valikoitui vierailupyyntö eri päiväkotien ryhmiin, koska opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa en työskennellyt varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Hain ja sain luvan lähestyä Salon kaupungin varhaiskasvatusyksiköitä vierailupyynnöllä heti opinnäytetyön suunnitelman hyväksynnän jälkeen helmikuussa 2017.

Etukäteen suunnittelin tärkeimmäksi toimintamuodoksi sadutusta. Tällöin ryhmä yhteisesti tarinoisi jatkoa yhdessä luetulle tarinalle tai kirjan hahmoille. Menetelmänä sadutus vahvistaa ymmärrystä siitä, miten puheesta ja ajatuksesta muodostuu kirjoitettua tekstiä

ja tekstistä kokonainen tarina. Myös esimerkiksi riimirunon, pienoismallin, valokuvaker-
tomuksen, yhteisen piirroksen, huovutuksen, roskataiteen tai vaikka musiikkimaalauksen
tuotoksia ajattelin ryhmissä innostuttavan tekemään. Kuva- ja sanataiteen tarjoamat
mahdollisuudet ovat suunnattoman suuret. Yhtä lailla esittävän taiteen luominen tallen-
teena olisi loistava tulos; näytelmä tai nukketeatteriesitys esimerkiksi.

Jos ryhmä yhteisen keskustelutuokion ja ideoinnin perusteella innostuisi tekemään yh-
teistä taideprojektia, jäisi mahdollisten materiaalien hankinta ja teoksen käytännön työn
loppuun saattaminen kuitenkin ryhmän omien kasvattajien tehtäväksi. Itse voisin vierai-
lijan roolissa olla ainoastaan työn alkuun sysääjä ja kokoava taustatekijä. Tästä syystä
näyttelyn kokoon saaminen rakentuisi ryhmien omien kasvattajien suostumuksen, kiin-
nostuksen ja avustuksen varaan.

9.2 Vaan kuinka sitten kävikään

Ensimmäisen lapsiryhmässä vierailun toteutin ollessani parin päivän opesijaisena 3-5 -
vuotiaiden lasten ryhmässä. Keskustelin ensin ryhmän kasvattajien kanssa heidän ta-
vastaan käyttää kirjallisuutta ryhmässään. Viesti oli, että lapsille ei haluta lepohetkellä
lukea liian innostavia kirjoja vaan lukeminen keskittyy rauhoittamiseen ja nukuttamiseen.
Kirjavalinnoissa pitäydytään omasta hyllystä löytyvissä klassikoissa, koska aika ei uu-
sien kirjojen etsimiseen ja etukäteiseen perehtymiseen yksinkertaisesti riitä. Valittujen
tarinoiden tulee olla myös kerralla luettavaksi tarkoitettuja, koska jatkuvatarinaisten kir-
jojen kuunteleminen arveltiin liian haasteelliseksi toiminnaksi alle eskari-ikäisten lasten
ollessa kyseessä.

Keskustellessani sitten kirjoista ja lukemisesta kyseisen lapsiryhmän kanssa, kävi juuri
niin kuin olin jo ehtinyt pelätä. Lapset eivät kyenneet nimeämään innostavia, ryhmässä
yhdessä ääneen luettuja kirjoja. He kyllä luettelivat minulle innoissaan lempikirjojaan
mutta mainintoja tuli kuvakirjoille, leluluettelolle, legorakennuskuvastoille jne. Vietin mu-
kavan tuokion lasten kanssa, mutta en saanut sitä mitä olin hakemassa. Tulipa kuitenkin
muutostyön tarpeellisuus omakohtaisesti todettua.

Sitkeästi päätin jatkaa valitsemallani ajatuksella eteenpäin. Toiveenani oli löytää ryhmiä,
joissa kirjat olisivat osa pedagogista toimintaa eikä vain uneen vaivuttamisen tai siirty-
mätilanteen täyttämisen tapa. Seuraavaksi pääsinkin vierailemaan sellaisessa lapsiryh-
mässä, jolla oli innostavia kokemuksia ääneen luetuista kirjoista. Kokosimme yhdessä

Marjatta Kurenniemen Onnelin ja Annelin talo -kirjan perusteella suuren unelmatalon huonekalukuvastojen materiaaleista ja pahvista. Toiminta sisälsi yhteistä neuvottelua, visuaalista ajattelua, avaruudellista hahmottamista, runsaasti hienomotoriikkaa, iloa ja unelmoimista ... Toki mietin, että olisiko kirja tullut valituksi lapsiryhmän suosikiksi ilman mediakulttuurin vaikutusta. Nykylapsille kun Onneli ja Anneli ovat tulleet tutuiksi hahmoiksi ensisijaisesti elokuvien kautta, mistä nosteesta nyt kirjatkin toki saavat osansa.

Ryhmästä lähtiessäni minua muistutettiin, että jos aion tämän yhteisen tuokiomme tuoksen tuoda julkiseen tilaan esille, on minulla oltava siihen lupa jokaiselta työskentelyyn osallistuneen lapsen vanhemmalta erikseen. Käytännössä jo tietosuojasyistä jäisi tämä lupalappujen täyttäminen päiväkotiryhmän aikuisten työksi. Tämä prosessi tulisi toistumaan mahdollisesti jokaisen vierailemani ryhmän ja yhdessä tehdyn näyttelytyön kohdalla. Tällöin viimeistään kävi ilmeiseksi, että alkuperäinen ajatus lasten kuva- ja sanataiteen keinoin tuottamasta näyttelystä on ideatasolla hyvä mutta käytännössä liian haasteellinen ja hankala tehtävä. Tällä lailla koostettuna ei näyttely olisi hyödyiltään kaiken vaatimansa vaivan kanssa tasapainossa. Jos vielä olisikin ollut kyse ainoastaan minun vaivannäöstäni, mutta kun kyseessä oli lapsiryhmien kasvattajien ajankäyttö, niin opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnitelma vaati uutta pohdintaa.

9.3 Kohderyhmä ja toteutus muutoksessa

Tässä vaiheessa opinnäytetyön eteneminen pysähtyi täydellisesti. Hävitin työltä suunnan ja hukkasin suunnattomasti aikaa pohtimalla mitä, miksi ja kenelle oikein olen tekemässä. Ajatus siitä, että tekisin jotain puhtaasti opinnäytetyötä varten, ei tuntunut lainkaan hyvälle. Noudatanko itsepäisesti alkuperäistä suunnitelmaa, vaikka tiedän ettei lopputulos tule olemaan likikään sitä mitä haluan vai palaanko takaisin alkuun ja otan kokonaan uuden suunnan? Olin näyttelyn kautta halunnut tavoittaa mahdollisimman laajasti kaikkia lasten kanssa toimivia aikuisia, mukaan lukien vanhemmat. Nyt mietin, että keitä minun on realistisesti mahdollista tavoittaa, keihin voin parhaiten yrittää vaikuttaa.

Prosessin aikana oli jo käynyt ilmi, että varhaiskasvatuksen henkilöstön keskuudessa ei lastenkirjallisuutta, tarinoita ja ääneen lukemista välttämättä muisteta / tajuta / haluta / ehditä sisällyttää päiväkodin arkeen arvoisallaan tavalla. Voisinko tarjota sinne suuntaan apua ja inspiraatiota? Tarvittiin siis uusi suunnitelma ja toteutus.

10 LASTENKIRJABLOGI LUKUKOPPA.FI

”Jokainen työ, joka tulee tehdä, sisältää jotakin hauskaa. Etsi se hauska ja työ muuttuu leikiksi.” (P.L.Travers. Maija Poppanen)

Keskeiseksi kysymykseksi muodostui pohdinta siitä, miten vallalla oleviin toimintatapoihin pystyisi jotenkin vaikuttamaan. Millä keinoin voisi varhaiskasvatuksen henkilöstölle parhaiten tarjota apuvälineitä, materiaalia ja ideoita kirjojen ja kokonaisten tarinoiden hyödyntämiseksi varhaiskasvatuksen arjessa. Pitkän pohdinnan ja asioiden pyörittelyn jälkeen ratkaisu olikin yllättäen yhtäkkiä täysin ilmeinen. Perustaisin varhaiskasvatuksen viitekehuksesta käsin kirjoitetun lastenkirjablogin.

Blogin kautta voin tuoda esille niitä omassa työssäni lasten kanssa löytämiämme kirjahelmiä. Voin tuoda blogialustalle kaikkea sitä mitä olin ajatellut taidepedagogiikan keinoin tuotetun kirjanäyttelyinkin parhaimmillaan olevan. Samat yksityisyyteen, tietosuojaan ja tekijänoikeuksiin liittyvät erityisyydet koskevat toki yhtä lailla blogitekstejä kuin näyttelyäkin, mutta lapsiryhmässä työskennellessäni minun on mahdollista itse tapauskohtaisesti kysyä lupa lapsen ajatusten tai taiteen julkaisemiseen. Mikä parasta; blogipostauksista hiljalleen muodostuva materiaalipankki on käytännössä ikuinen ja kenen tahansa luettavissa. Itselleni blogi voi parhaimmillaan toimia digitaalisena kasvun kansiona, oppimispäiväkirjana, materiaalipankkina, oman pedagogisen dokumentoinnin välineenä ja vuorovaikutuksellisenä keskustelukanavana.

10.1 Blogitekniikkaa

Sana blogi tulee englanninkielisestä termistä weblog. Kyseessä on yksinkertaisuudessaan verkkoon kirjoitettava päiväkirjamuotoinen julkaisu. Se on siis yksilön, ryhmän tai organisaation ylläpitämä verkkosivusto. Sivusto voi olla avoimesti kaikkien luettavissa eli julkinen tai rajattu yhteisömedian kanava. Muista sosiaalisen median muodoista se eroaa hakuominaisuuksiltaan käyttäjäystävällisempänä. Materiaali arkistoituu ja pysyy hyödynnettävissä ja löydettävissä. Oleellista blogimuotoiselle verkkosivustolle on mahdollisuus keskusteluun ja kommentointiin. Juuri tämä ominaisuus tekee blogista yhteisöllisen.

Blogeista puhutaan sosiaalisen median yhtenä muotona. Blogi ei kuitenkaan ole sanan varsinaisessa tarkoituksessa media, koska sivustosta ei välttämättä ole pääteltävissä julkaisijan tietoja ja taustoja. Minimissään blogin perustamiseen tarvitaan ainoastaan mikä tahansa sähköpostiosoite. Blogin kirjoittaja / ylläpitäjä on tästä mahdollisesta anonyymiydestään huolimatta kuitenkin aina vastuussa tuottamastaan materiaalista. Tekijänoikeuslaki, rikoslaki ja laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä koskevat myös blogikirjoituksia.

Blogin perustaminen ja ylläpitäminen on nykyään hyvin yksinkertaista. Erilaiset ilmaiset blogialustat tarjoavat helppokäyttöisen valmiin ulkoasuformaatin. Myös blogisisällön arkistoinnista ja hakuominaisuuksista huolehditaan automaattisesti. Blogipalvelun kautta julkaiseminen on mahdollista ilman HTML-kielellä koodaamista. Valittu blogialusta sisältää myös mahdollisuuden vuorovaikutteisuuteen lukijoiden kanssa omilla, valituilla kriteereillä. Uusin kirjoitus on blogissa aina ylimmäisenä, mutta tunnisteiden käyttö teksteissä mahdollistaa joustavan materiaalin haun blogin sisällä.

10.2 Lukukoppa.blogspot.fi

Perustin Lukukoppa-nimisen blogin lokakuussa 2017. Blogin alustaksi valikoitui ennestään minulle entuudestaan tuttu Blogger. Blogger on hakukoneyhtiö Googlen omistama sivustopalvelu. Blogin perustamiseen tarvitaan toimiva sähköpostiosoite, google-tunnukset, nimi blogille ja mielellään myös kuvitusta ainakin `kansikuvan` verran. Kaikkeen sisältöön pitää blogin ylläpitäjällä olla itsellään tekijänoikeudet tai sitten materiaalin tulee olla vapaasti yleiseen käyttöön asetettua eli niin sanottua. `public domain` tekstiä ja kuvaa. Creative Commons -lisenssillä merkittyä materiaalia on myös mahdollista käyttää ja julkaista lisenssissä tarkemmin määritellyillä ehdoilla, esimerkiksi nimeämällä kuvan tekijänoikeudet omaava taho (CC BY-NC, nimeä-ei-kaupallinen).

Lukukopalla on kaksi toisiinsa erottamattomasti kääriytynyttä tavoitetta. Ensinnäkin tarkoituksena on tuottaa materiaalia varhaiskasvatuksen henkilöstölle, ja miksei muillekin lasten kanssa lukeville, hyväksi havaituista varhaiskasvatusikäisille lapsille suunnatuista kirjoista. Tätä kautta pyritään vahvistamaan ja innostamaan ääneen lukemisen kulttuuria varhaiskasvatuksen pedagogisena toimintana. Toiseksi kirjavinkkien yhteydessä pyritään ideoimaan ja dokumentoimaan tapoja, joilla elämyksellisyyttä ja lapsen osallisuutta voidaan taidekasvatuksen ja taidepedagogiikan eri alueiden, menetelmien ja välineiden

avulla lukuprosessissa edelleen kasvattaa. Aluksi tämä jälkimmäinen tavoite tulee varmasti näkymään enemmän ideointina kuin lasten toteutusten dokumentointina, mutta osana omaa ammatillista kasvua ja kehitystä tulee taidekasvatuksellinen osuus blogiteksteissä toivottavasti kasvamaan.

10.3 Blogin sisältö

Lukukoppa-blogiin saapuvalla lukijalle on etusivulla lyhyt esittely blogin tarkoituksesta ja kirjoittajasta:

”Tykkään työssäni varhaiskasvatuksessa alati etsiä uutta ja innostavaa luettavaa lapsille. Lepohetkille ja muulloin vaan, ryhmässä tai kahdestaan. Lukemalla opitaan ja iloitaan. Täällä lukukopassa siis vinkataan varhaiskasvatusikäisille ääneen luettavaksi tarkoitettuista kirjoista ja herätellään toivottavasti ajatuksia siitä, miten monimuotoisesti ja rikkaasti kirjat ja sanataide voivat elää varhaiskasvatuksen arjessa. Voiko ääneen lukemisen merkitystä lapsen kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle korostaa tarpeeksi? Tuskin, passaa kuitenkin yrittää.” (Lukukoppa-blogi)

Ensimmäisten olemassaolokuukausien aikana on blogiin päätenyt kirja-arvioita ja toimintavinkkejä niistä kirjoista, joiden toimivuudesta lapsiryhmässä ääneen lukien olen oman työni kautta saanut kokemusta. Näin alussa postaukset ovat enimmäkseen sisältäneet varsinaisen kirjan esittelyn lisäksi vinkkejä keskustelemaan lukemisen tueksi (kuvat 2 ja 3). Myöhemmin tulee lähestymistapa varmasti kääntymään toisinaan päälaelleen eli myös johonkin teemaan, työskentelymuotoon tai ajankohtaan liittyvien kirjojen esittelyyn ja pohtimiseen.

Useilla Suomen kunnista on työntekijöilleen erilliset someohjeet, jotka määrittävät mitä omaan työhön ja työnkuvaan liittyvää työntekijä voi sosiaalisessa mediassa julkaista. Vaikka työstä ja varhaiskasvatuksen pedagogisesta toiminnasta kirjoittaminen on yleisellä tasolla ihan sallittua ja suotavaa, tullaan Lukukopassa julkaistavat postaukset kuitenkin etäännyttämään ajallisesti ja paikallisesti omasta työyhteisöstä.

10.4 Lukijoita Lukukopalle

Oman blogin lukijakunnan kasvattaminen vaatii aina sosiaalisuutta sekä aktiivista verkostoitumista kirjoittajaltaan. Jotta Lukukoppa täyttäisi tarkoitustaan, on lasten kanssa työskentelevien kasvattajien löydettävä tiensä sinne. Tarvitaan toimiva hakukoneoptimointi; eli otsikot ja tunnisteet tulee rakentaa siten, että esimerkiksi google-haulla `nukkarikirja` linkkejä lukukopan postauksia tulee tuloksiin paljon ja mahdollisimman alkupäähän hakutuloksia. Toinen tapa johdattaa lukijoita blogiin on aktiivinen osallistuminen erilaisiin kirjallisuuden ja varhaiskasvatuksen keskustelufoorumeihin. Yleisimmin käytetty markkinointikanava ovat facebookin erilaiset keskusteluryhmät, jonne blogipostauksiaan voi linkittää. Tämänlaisista ryhmistä käyvät esimerkiksi; varhaiskasvattajan materiaalipankki (yli 42.000 seuraajaa), varhaiskasvattajan ideapankki (yli 23.000 seuraajaa), sosionomi (AMK) varhaiskasvatuksessa (lähes 5000 seuraajaa), alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatus (yli 5000 jäsentä), lastentarhanopettajat (lähes 7000 jäsentä), eskariopen eväspussi (lähes 10.000 jäsentä). Ilman hakukoneoptimointia ja aktiivisia markkinointitekoja blogi on kuin taidenäyttelyn pitäminen omassa kodissa; sinne löytää tiensä vain oma lähipiiri.

Lukukoppa-blogin kävijämäärät ovat vaihdelleet päivittäin alle kymmenestä lukijasta lähes 4000 lukijaan / päivä. Tähänastinen kävijäennätys blogissa saavutettiin 17.3.2018, jolloin jaoin linkin Jukka Itkosen *Kaupunkiretki* – lastenrunokirjaa käsittelevään postaukseen (liite 1) eräessä varhaiskasvatukseen liittyvässä facebookin keskusteluryhmässä. Jo yhden ainoan päivän aikana yli 3900 varhaiskasvatukseen jollain tavalla liittyvää henkilöä vieraili blogissa lukemassa kyseisen postauksen ja saamassa ideoita ja ajatuksia kaupunkirunokirjan hyödyntämisestä lapsiryhmässä.

Kuva 2 Lukukoppa -blogin ulkoasu

Kenelle:

Eskari-ikäisten kanssa yhdessä keskustellen ja pohtien. Ei nukkarikirjaksi, ei myöskään mielestäni koko ryhmälle vaan kaksistaan lapsen kanssa lukien.

Vinkkinä muuten alakoulun opettajille, että huh minkälaisia mahdollisuuksia tämä kirja avaisikaan kuvaamataidon opetukseen sekä vaikka ilmiöopetuksen inspiraationa oppiaineita yhdistämään. Kuvista, biologiaa, äidinkieltä ja kirjallisuutta, historiaakin suloisesti sekaisin koululaisen mielikuvitusta, luovuutta ja uteliaisuutta herättelevässä kokonaisuudessa.

Maataide:

Metsän pieni kansa jos mikä innostaa tekemään maataidetta. Aiheena voi olla vaikka oma tulkinta tunnetusta taulusta, tai jokin muoto tai värileikki, voimaeläin, oma alkukirjain, ryhmän nimi luonnonmateriaaleista tehdyistä kirjaimista.. Aloituskuvassa ulkona tehtynä kirjaimia jotka valokuvasimme ja rakentelimme sanoja.

Lähetetty lentoemo klo 19.48

Ei kommentteja:

Tunnisteet: [eskari-ikäiset](#), [keskusteltavaksi](#), [luonto](#), [maataide](#), [selkokieli](#), [taidekasvatus](#), [ääneen luettavaksi](#)

Kuva 3 Lukukoppa-blogi

11 POHDINTAA

Lastenkirjallisuuden merkityksestä vahvan lukutaidon rakentajana on lyötävä rumpua ja pidettävä mekkalaa aivan erityisesti jo varhaiskasvatuksen vuosina. Juuri nyt tämä on erityisen tärkeää yhteiskunnan muutostahdin ja kaiken teknisen kehityksen muodostamien uhkien ja mahdollisuuksien myötä. Vahva lukutaito on ennaltaehkäisevää sosiaalityötä mitä suurimmassa määrin. Se ei ole siis vain kulttuurinen asia vaan toimii kuin rokote yhteiskunnallista syrjäytymistä ja huono-osaisuutta vastaan. Koska haittavaikutteita ei ole, miksi jättää lapsi rokottamatta?

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli pohtia ja etsiä keinoja lastenkirjallisuuden pedagogisen hyödyntämisen tueksi ja innostukseksi varhaiskasvattajien keskuudessa. Tavoitteena oli samalla luoda konkreettinen työväline helpottamaan varhaiskasvattajien lastenkirjojen hyödyntämistä heidän työskennellessään lasten kanssa. Työ on ollut vahvasti käytännön varhaiskasvatustyöhön kiinnittynyttä. Toiminnallisena tuotoksena on syntynyt julkinen blogi, joka jää elämään työkaluna pitämään ääntä lukemisen puolesta varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä.

Sosionomin kompetenssialueista ovat kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä yhteisöllinen vaikuttamistyö tämän opinnäytetyön ominta aluetta. Itselleni oli koko prosessin ajan selvää, että tässä opinnäytetyössäni pyrin omaa toimintaympäristöäni laajempaan vaikuttavuuteen. Ei riitä, että tehdyn työn ja kuljetun kehityksen vaikutus tuntuu omassa työyhteisössäni ja omassa työssäni, vaan pyrkimyksenä on viestinnän keinoin suurempaan vaikutukseen varhaiskasvatuksen alalla. Juuri tätä laajemman vuorovaikutuksen perspektiiviä olen työhöni varhaiskasvatuksessa kaivannutkin. Tämän opinnäytetyön myötä olen oppinut hyödyntämään varhaiskasvatuksen yhteisöllisiä medioita ja materiaalipankkeja sekä niissä käytävän vuorovaikutuksen antia ja ottamaan aloitteellisen rooli omassa yhteisössäni ja laajemmin koko varhaiskasvatuksen kentällä. Opinnäytetyön myötä on myös tutkimuksellinen kehittämisosaamiseni eli halu tuottaa ja jakaa uutta tietoa ja ajattelua sekä kyseenalaistaa vanhoja toimintatapoja vahvistunut.

11.1 Prosessin arviointi ja oman oppimisen prosessi.

Opinnäytetyön prosessi oli kohdallani aivan liian pitkä ja mutkainen. Suureksi haasteeksi osoittautui työn tavoitteen liian epämääräinen ja alati muuttuva määrittely, mistä johtuen

en ollut kyetä pitämään fokusta kasassa. Ajelehdin, tein asioita väärässä järjestyksessä ja tähtäsin liikkeeseen maaliin. Tämä kaikki oli toki omalle oppimiselleni erittäin antoisaa, mutta opinnäytetyölle lähestulkoon tuhoisaa.

Pitkin prosessia minua vaivasi ahdistus siitä, että lapselle ääneen lukemiseen innostavia linkkejä, kirjoja ja tutkimustuloksia kerääntyi tutustuttavaksi aina ja aina vaan enemmän eikä loppua ollut näkyvissä. Yhteen uuteen sivustoon, toimijaan tai hankkeeseen tutustuminen johti aina moninkertaisesti uusien mielenkiinnon kohteiden luokse. Lähdin kulkemaan jotakin materiaalipolkua pitkin, ja hetken päästä huomasin kulkeneeni pitkän matkan sekä asiassa että asian vieressä. Tuskaillessani jälleen kerran kaiken tämän alati leviävän materiaalitulvan hallinnan mahdottomuutta – opinnäytetyön kannalta – viimein oivalsin, etten ole tässä tekemässä ja oppimassa jotain opinnäytetyötäni varten vaan rakentamassa omaa ammatillista kasvuani. Ei materiaalitulvalle ja ideoille siis tarvitsekaan näkyä loppua. Minun pitää vain kyetä pysäyttämään opinnäytetyön työstäminen johonkin sopivalta tuntuvaan hetkeen. Opinnäytetyön prosessi on vain pieni pätkä aikajanaa asiasta, jonka käsittely on alkanut jo kauan sitten ja tulee toivottavasti jatkumaan niin kauan kuin lasten kanssa toimin ja työskentelen.

Viitekehysten laajuus oli minulta tietoinen valinta. Lukuinnostuksen tartuttamisessa ja lukutaidon rakentumisessa ei ole kyseessä vain varhaiskasvatuksen tai varhaisvuosien asiasta, vaan elämänmittaisen polun alusta. Lukutaitotyön tekemiseen vaikuttaa sekä yhteiskunnan alati kiihtyvä muutostahti, että yksittäisten ihmisten elämän ja arjen uudet muodot.

Opinnäytetyön etenemisen kannalta oli tärkeää innostua ja löytää omia vahvuuksiaan, mutta yhtä lailla merkityksellistä oli havainnoida omia heikkouksiaan. Suureksi haasteeksi nousi hetkittäinen motivaation katoaminen. Hetkeäkään ei motivaatio ollut ka-teissa itse aihealuetta kohtaan, mutta sitäkin useammin opinnäytetyön työskentelylle antamia ahtaaksi ja itselleni sopimattomaksi kokemiani raameja kohtaan. Kapinoin tieteellisen opinnäytetyön edellyttämiä sisällöllisiä ja ulkoisia vaatimuksia kohtaan kuin mikäkin murrosikäinen auktoriteetteja vastaan. Tässä asiassa prosessin pituus kääntyi kuitenkin omaksi edukseni. Asioilla oli aikaa hautua ja kypsyä hiljaa taustalla. Raportin kirjoitusvaiheeseen edettyäni viimein oivalsin, etteivät viitekehys ja taustalla olevat teoriat olleetkaan enää irrallisia valintoja osana tieteellisen tekstin tuottamista. Ne alkoivat ohjata käytännön valintoja ja sulivat kokonaisuudeksi. Olisiko tämä oivallus voinut tulla aikaisemmin, jos en niin kovasti olisi laittanut vastaan? Ehkä, mutta silloin oppimistani olisi kuvan-

nut siististi parille syklille kiertynyt jana. Nyt oppimisprosessistani muodostuu ennemmin-kin kunnon kulhollinen spagettia. Vatsa täynnä, mutta ruokahalu tallella on hyvä laittaa piste opinnäytetyölle ja jatkaa työtä muualla.

"Oli ihana vierittää suurta kiveä, pinnistää kaikki voimansa korvista hännänhuippuun asti, tuntea järkäleen liikahtavan hiljaa, hiljaa – vielä vähän." (Muumipappa kirjassa Muumipappa ja meri).

LÄHTEET

Ahonen L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä. PS-kustannus.

Alhanen K. 2013. John Deweyn kokemusfilosofia. Helsinki. Gaudeamus.

EU High Level Group of Experts on Literacy: final report. 2012. Luxembourg, European commission, publications Office of the European Union. Julkaistu pdf-muodossa osoitteessa; http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/school/doc/literacy-report_en.pdf

Hakamo M-L. Puhekuplia. 2011. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Saarijärvi. Lasten Keskus.

Heikkilä-Halttunen P. 2010. Minttu, Jason ja peikonhäntä. Lasten kuvakirjoja kipeistä aiheista. Helsinki. BTJ Finland Oy.

Heikkilä-Halttunen P. 2015. Lue lapselle. Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen. Lastenkirjainstituutin julkaisuja 33. Keuruu. Atena Kustannus Oy.

Huovi H. 2005. Ihmeiden ihme. Teoksessa Heikkilä-Halttunen (toim.) Lukulahja lapselle. Helsinki. BTJ Kirjastopalvelu Oy. 1-24.

Hurme V. 2011. Tehdään taidetta. Helsinki. Minervakustannus.

Julkunen M-L. 1999. Lukijaksi kasvaminen. Porvoo. WSOY.

Karasma K. & Suvilehto P. 2014. Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden maailma. Helsinki. BTJ Finland Oy.

Karvonen P. 2005. Päiväkotilasten lukuleikit. Lukutaidon ja lukemistietoisuuden kehittyminen interventiotutkimuksessa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 270. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.

Kauppila R. 2007. Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiviseen oppimiskäsitykseen. Jyväskylä. PS-kustannus.

Kiiveri K. 2006. Matkalla lukutaitoon. Kaksi kuvausta lukutaidon oppimisesta koulussa. Rovaniemi. Lapin yliopisto.

Kokkonen Y. 2017. Kirjastojen taloudelliset vaikutukset – raportti. Helsinki. Suomen kirjastoseura. Luettavissa osoitteessa www.suomenkirjastoseura.fi > mitä kirjastoseura tekee > julkaisut > Kirjastojen taloudelliset vaikutukset 2017 (pdf)

Korkeamäki R-L. 2011. Kieli ja vuorovaikutus oppimisympäristöissä. Teoksessa Nurmilaakso M. & Välimäki A-L. (Toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki. Terveystieteiden tutkimuskeskus, 42-53.

Kupari P, Sulkunen S, Vettenranta J & Nissinen K. 2012. Enemmän iloa oppimiseen. Neljännen luokan oppilaiden lukutaito sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen. Kansainväliset PIRLS ja TIMSS-tutkimukset Suomessa. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Leino K, Nissinen K, Puhakka E & Rautopuro J. 2017. Lukutaito luodaan yhdessä. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016). Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Raportti luettavissa myös osoitteessa www.jyu.fi > koulutuksen tutkimuslaitos > julkaisut > julkaisuluettelo > julkaisujen sivut > 2017 > PIRLS 2016 Raportti.pdf

Linnakylä P & Sulkunen S. 2002. Millainen on suomalaisten lukutaito? Teoksessa Välijärvi J. & Linnakylä P. (toim.). Tulevaisuuden osaajat. PISA 2000 Suomessa. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. 9-39.

Loukusa S & Paavola L (toim.) 2011. Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Juva. Bookwell.

Malmivirta H. 2011. Taide siltana sosionomiksi (AMK) kasvamiselle. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy.

Morgan P.L & Fuchs D. 2007. Is there a bidirectional relationship between children's reading skills and reading motivation? *Exceptional Children*, scholarly journal in special education 73: 2, 165-183.

Mullis I.V.S. & Martin M.O. 2015. PIRLS 2016 Assessment framework, 2nd edition. TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College & International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). Luettavissa osoitteessa; <https://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/framework.html>. Viitattu 20.5.2018.

Mustola M. 2014. Lastenkirja. Nyt. Helsinki. SKS.

Nikolajeva M. 2005. Aesthetic approaches to children's literature, an introduction. Maryland. Scarecrow Press INC.

Opetushallitus 2016a. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Helsinki: Opetushallitus. Luettavissa osoitteessa http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf.

Opetushallitus 2016b. Esiopetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2016:1. Helsinki. Opetushallitus. Luettavissa osoitteessa http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Rusanen S, Kuusela M, Rintakorpi K & Torkki K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Riika. Lasten Keskus.

Tietoyhteiskunnan lukutaidot työryhmä. 2000. Suomi (o)saa lukea; tietoyhteiskunnan lukutaidot -työryhmän linjaukset. Opetusministeriön työryhmien muistioita 4:2000. Helsinki. Opetusministeriö.

Varhaiskasvatuslaki 1973. L 19.1.1973/36.

Verhoeven L, Perfetti C.A. 2011. Introduction to this Special Issue; Vocabulary Growth and Reading skills. *Scientific Studies of Reading* 15 (1), 1-7.

Vettenranta J, Välijärvi J, Ahonen A, Hautamäki J, Hiltunen J, Leino K, Lähteinen S, Nissinen K, Nissinen V, Puhakka E, Rautopuro J & Vainikainen M-P. 2016. Huipulla pudotuksesta huolimatta. PISA 15 ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:41. Jyväskylä. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Vilkka H & Airaksinen T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Välijärvi J, Kupari P, Ahonen A, Arffman I, Harju-Luukkainen H, Leino K, Niemivirta M, Nissinen K, Salmela-Aro K, Tarnanen M, Tuominen-Soini H, Vettenranta J & Vuorinen R. 2015. Millä eväillä uuteen nousuun. Pisa 2012 tuloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:6.

Ylönen S. 2014. Meidän maailmamme möröt ovat sisäpuolella. Teoksessa Mustola M. (toim.) Lastenkirja. Nyt. Helsinki. SKS, 217-240.

Sähköiset lähteet:

yle > uutiset > kotimaa > 6.10.2015 > Puhumattomat kolmivuotiaat uusi ilmiö osoitteessa <http://yle.fi/uutiset/3-8356936>. Viitattu 10.1.2017.

yle > uutiset > kulttuuri > 14.10.2016 > Tutkija; lapselle kannattaa lukea ääneen. Vanhemmat unohtamassa perusasian. Osoitteessa <https://yle.fi/uutiset/3-9225322> . Viitattu 10.1.2017

Lastenkirjahylly -blogi 2017. www.lastenkirjahylly.blogspot.fi > 2017 > marraskuu > Rummutusta lasten- ja nuortenkirjallisuuden näkyvyyden puolesta. Viitattu 18.11.2017

Dagens nyheter 10.8.2015 > Kultur > Kulturdebatt > Barnboksdilemmat. Vuxna bryr sig mest om sin egen barndom osoitteessa <https://www.dn.se/kultur-noje/kulturdebatt/barnboksdilemmat-vuxna-bryr-sig-mest-om-sin-egen-barndom/> Viitattu 18.11.2017

Lue lapselle -pilottihankkeen selvitys 2017 osoitteessa www.luelapselle.fi > hankkeesta > tutustu pilottiselvitykseen Viitattu 30.3.2018

Lue lapselle. Hankkeen sivusto osoitteessa www.luelapselle.fi > faktatietoa. Viitattu 20.12.2016

Eurostat 8/2016 osoitteessa www.ec.europa.eu/eurostat > news > news releases > 11.8.2016 > Education, employment, both or neither? What are young people doing in the EU? Viitattu 1.11.2017

AAP News osoitteessa <http://www.aappublications.org/news/2017/05/04/PASScreen-Time050417> Viitattu 30.3.2018

Opetus- ja kulttuuriministeriö > ajankohtaista > tiedotteet ja uutiset > 2017 > 31.10.2017 > kansallinen lukutaitofoorumi vastaamaan lukutaidon ja lukuinnon haasteeseen. http://minedu.fi/artikkel/-/asset_publisher/kansallinen-lukutaitofoorumi-vastaamaan-lukutaidon-ja-lukuinnon-haasteeseen Viitattu 30.11.2017

Sitaattilähteet:

Astrid Lindgren sitaattit; 4/1958 HC Andersen –palkinnon kiitospuhe Astrid Lindgren memorial award -sivusto osoitteessa www.alma.se > Astrid Lindgren > i Astrid Lindgrens anda

Charles Dickens. 1945. Kaksi kaupunkia. Helsinki. WSOY.

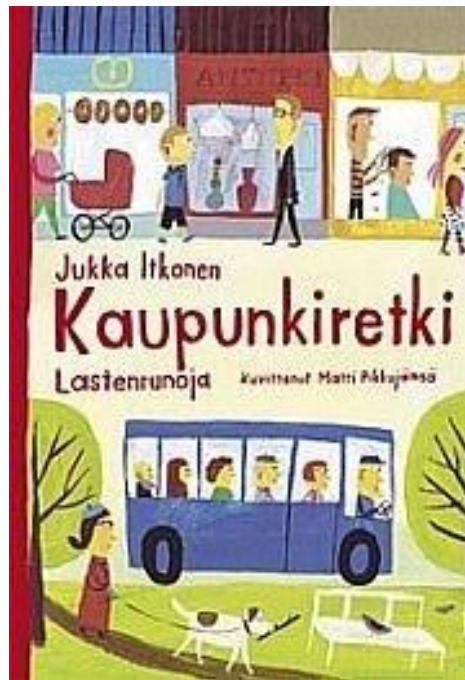
P.L.Travers. 1965. Maija Poppanen. Helsinki. WSOY.

Sauli Niinistö ja Jenni Haukio. Presidenttipari haastaa antamaan lapselle lukuaikaa. 2015. Tasavallan presidentin kanslia osoitteessa www.tpk.fi > tiedotteet ja uutiset > 27.1.2015 Presidenttipari haastaa antamaan lapselle lukuaikaa. Viitattu 15.2.2016

Tove Jansson. 1952. Kuinkas sitten kävikään. Helsinki. WSOY.

Tove Jansson. 1965. Muumipappa ja meri. Helsinki. WSOY.

Kaupunkiretki – lastenrunoja blogipostaus 17.3.2018

*Poutapilvi ei satele
Kirjatoukka ei matele
Jo kirjaston pihalla, hän pyrkää juoksuun.
-äkkiä kirjojen tuoksuun!*

Kaupunkiretki -runokirjassa riimitellään erilaisia kaupunkipaikkoja. Lasten kanssa kirjaa lukiessa voidaan vaikka yhdessä koittaa keksiä, että mistäs kaikesta se kaupunki oikein koostuukaan, mitä kaupungeista löytyy tai pitää löytyä, mikä on tuttua, mikä vierasta. Keksimisen avuksi voi aikuinen kysellä, vaikka vanhempien ammateista; löytyisikö sitä kautta kaupunkiin kuuluvia paikkoja ja asioita.

Kaupunkiretkessä omat runonsa ovat rakennuksista saaneet mm. paloasema, uimahalli, ravintola, kirjasto, elokuvateatteri, pankki, posti, kirkko, päiväkotia ja sairaala.... Rakennusten lisäksi runoja on myös kaupunkirakenteeseen kuuluville yhteistiloille kuten torille, urheilukentälle ja puistoille sekä liikenteelle ja erilaisille kaupunkiin kuuluville kulkuvälineille.

Runokirjasta tekee mielenkiintoisen, että aiheessa mennään kirjasto ja kukka-kauppa -idylliä syvemmälle kaupunkirakenteeseen. Omat riimit löytyvät myös lapsille vähän ehkä äkkipäätä vieraammille kaupunkirakenteen asioille, kuten sata-malle, kaatopaikalle, jätevedenpuhdistamolle tai viemäroinnille.

*Mitä pitkin vesi virtaa
kaikkiin meidän taloihin?
Mitä pitkin sähkö kulkee
noihin katuvaloihin?*

*Vesijohdot, kaapelit,
putket tarvitaan,
että kaikki kaupungissa,
saadaan toimimaan.*

*Niinhän tässä elämässä
monta kertaa käy:
kaikenlaista tapahtuu,
vaikkei sitä näy.*

Jukka Itkosen tuotanto käsittää yli 30 teosta; runoja ja proosaa, lapsille ja aikuisille. Onko lasten ja aikuisten runon välillä ylipäättään jyrkkää rajaa? Pitäisikö olla? Siitä on Itkonen uutterasta koettanut ottaa selvää. Kaupunkiretken huikean houkuttava kuvitus on Matti Pikkujämsän. Kustantaja Kirjapaja (2011).

Kaupunkileikki

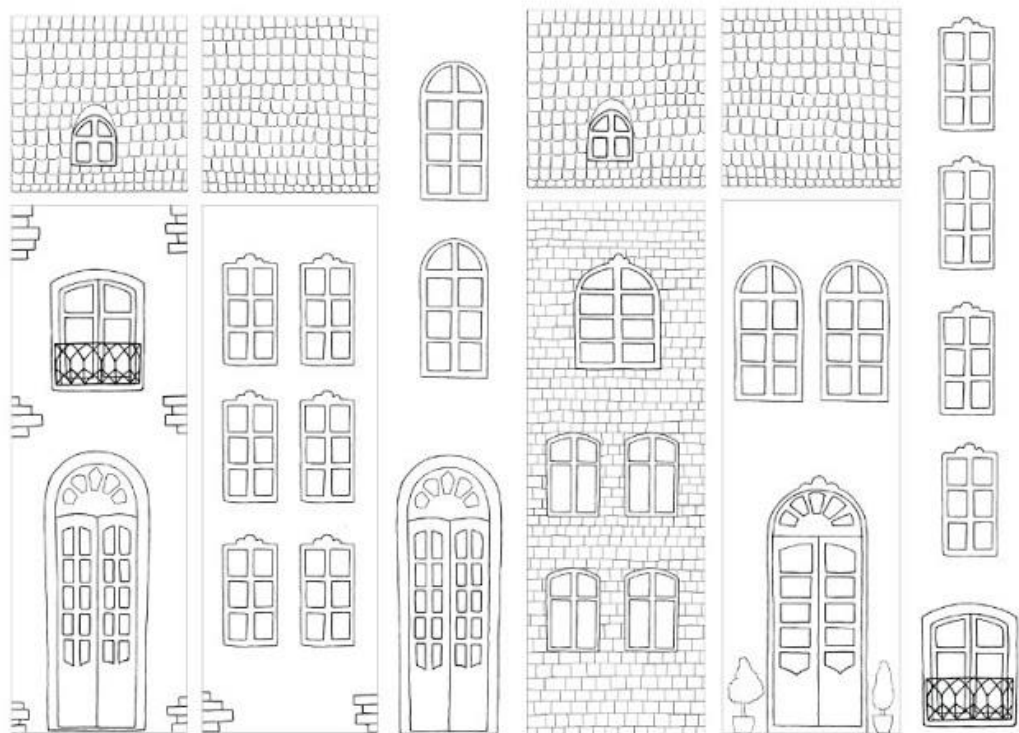
Teippaa maalarinteipillä (tai washi-paperiteipillä jos sellaista on käytössä, jesari ja sähkörinteipit saattavat jättää hankalia liimajälkiä) lattian pari korttelia ja katua ja siirry sivuun seuraamaan, että miten leikki lähtee eteenpäin. Kaupunkia voi siitä sitten vähitellen lähteä kasvattamaan lisäämällä vaikka puistoja (vihreästä huovasta leikattuja paloja lattiaan), joki (no sitä sinistä huopaa tähän sitten), parkkipaikoja ja rakennuksia. Teiden varsille tarvitaan levennyskohtia bussipysäkkejä varten ja suojaiteitakin on hyvä rakentaa sinne tänne.

[Lähde: cafe-veyafe.com](http://cafe-veyafe.com)

Rakennuksia voi tehdä helposti vaikka maitotölkeistä tai pahvilaatikoista maalamalla tai päällystämällä. Rakennusten muotoihin saa vaihtelua yhdistämällä erikorkuisia purkkeja maalarinteipillä toisiinsa. Mistä tunnistaa sairaalan, entä paloaseman, miten POLIISI kirjoitetaan? Mikä voisi olla pankkirakennuksen tunniste? Välillä voidaan palata kaupunkiretki-kirjan äärelle tsekkaamaan, että mitähän meidän kaupungista vielä puuttuu.

Maitotölkkitaloille on olemassa valmiita vapaasti tulostettavia pohjia esimerkiksi täällä.

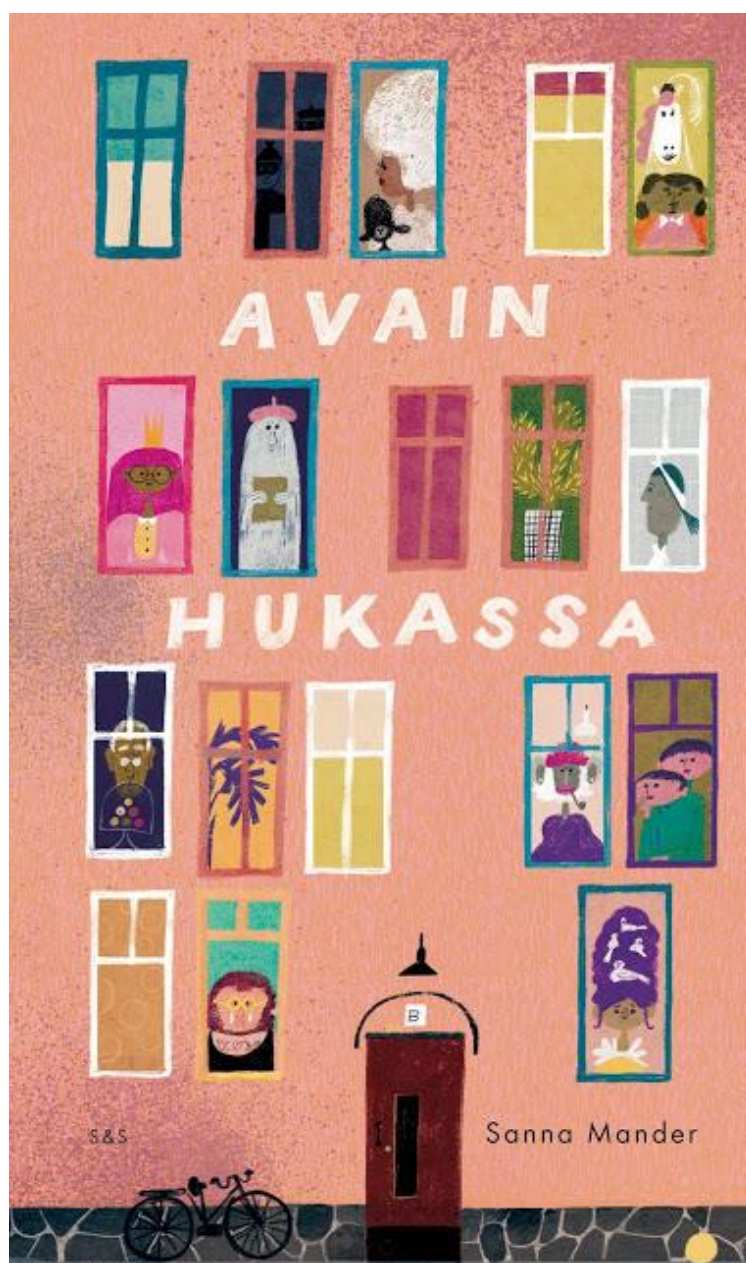

Hetken kuluttua kaupungin ydinkeskustassa ajetaan ehkä formulakisaa, laitakaupungilla rakennetaan legoilla aitausta eläintarhalle, nukkekodin asukkaat piipahtavat kaupungissa työssä ja ostoksilla ja viereisessä junarataverkostossa kulkevat junat pysähtyvät myös kaupunkileikin juna-asemalla. Ehkä.

Tätä kaupunkia ei varmasti rakenneta päivässä, mutta ei se myöskään ole ikuinen. Kaupunkirakennetta täytyy ajoittain huoltaa, maalarinteippi saattaa repsahtaa ja lattiaan teipatut huovat estävät vesipesun. Viimeistään lattianvahauskoneen alta pitää kaupunki purkaa teippejä myöden.

PS: Onko hyviä vinkkejä, miten ne viemärit ja vesijohdot saadaan leikkiin mukaan, kun tylsät aikuiset eivät suostu irrottamaan lattian muovimattoja.

PS2: Keitä siellä kaupungissa sitten asuu? Kaupunkiretken jälkeen sopii riimitellä kaupungin kerrostalon moninaisista asukkaista Avain hukassa -kirjan myötä. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia-palkinnolla viime vuonna palkitussa kuvakirjassa esitellään kerrostalon erilaisia koteja ja moninaisia asukkaita samalla kun etsitään kadonnutta kotiavainta. Kuvituksessa on (Kaupunkiretken tavoin) paljon yksityiskohtia ja tutkittavaa, eli dokumenttikamera päälle jos sellainen on käytettävissä.

Kaupunkiretkellä ovat käyneet myös mm. [Luettua elämää](#), [Lastenkirjapino](#), [Väri-käs päivä](#), [Lastenkirjahvylly](#) sekä [Sininen keskitie](#)

Kirjojen kansikuvat; Kirjapaja ja Kustantamo S&S

